

Volnočasové aktivity žen na rodičovské dovolené - mateřská centra

Martina Havlíčková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mgr. Martina Havlíčková**
Osobní číslo: **H138033**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Volnočasové aktivity žen na rodičovské dovolené**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- současnou rodinu;
- volný čas rodiny;
- mateřskou a rodičovskou dovolenou;
- aktivity žen na rodičovské dovolené;
- mateřská a rodinná centra a nabídku aktivit těchto center.

Praktická část bude zaměřena na nabídku aktivit mateřských a rodinných center.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAMÁKOVÁ, Stanislava. Aktivní mateřská dovolená krokem do budoucna. Půl na půl, 2013, březen, č. 17, s. 22.

KUČERA, Milan. Rodina a zaměstnání. Demografie, 2009, roč. 51, č. 1, s. 53-54. ISSN 0011-8265.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9.

MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. 2. upr. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.

MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. 1. vyd. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

RAŠTICOVÁ, Martina. Česká žena mezi rodinou a profesí: leadership a management diverzitních týmů z genderové perspektivy. 1. vyd. Brno: CERM, 2011. ISBN 978-80-7204-776-5.

ŽIDLICKÁ, Markéta. Mateřská centra. Moderní obec, 2002, roč. 8, č. 8, s. 40. ISSN 1211-0507.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Monika Tannenbergerová, Ph.D.
Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

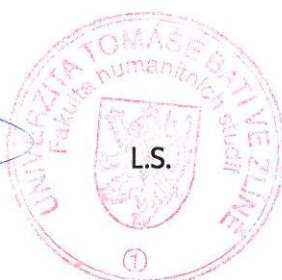
4. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce mapuje problematiku volnočasových aktivit žen na rodičovské dovolené. V teoretické části jsou rozebrány pojmy volný čas a mateřské a rodinné centrum a jeho fungování. Dále je věnován prostor ženám na mateřské a rodičovské dovolené. Praktická část popisuje nabídku mateřských a rodinných center v Brně a řeší otázku, co matky považují za kvalitní mateřské centrum. Na závěr se autorka snaží zjistit, jaké služby matky požadují a nedostávají se jim.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, žena – matka, mateřské a rodinné centrum

ABSTRACT

This bachelor thesis describes free activity issues of women on maternity leave. In the theoretical part, there are described the terms free time and maternal and family center and its functioning. Further there is a passage devoted to the women on maternity and parental leave. The practical part describes the offer of maternal and family centers in Brno and solves the question what mothers consider for a quality maternal center. At the end the author tries to find out which services mothers require but there is a lack of them.

Keywords: free time, freetime activities, women - mother, maternal and family center

Ráda bych poděkovala Mgr. Monice Tannenbergerové, Ph.D. za odborné vedení, povzbuzení a cenné rady.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 VOLNÝ ČAS.....	11
1.1 DEFINICE A PODSTATA VOLNÉHO ČASU	12
1.2 HLEDISKA VOLNÉHO ČASU	15
1.3 VOLNÝ ČAS VE VĚDNÍCH DISCIPLÍNÁCH	17
1.4 TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	18
1.5 AKTIVITY VE VOLNÉM ČASE.....	19
2 ŽENY NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ.....	22
2.1 MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ.....	23
2.2 CHARAKTERISTIKA ŽEN – MATEK JAKO SOCIÁLNÍ SKUPINY.....	24
3 MATEŘSKÁ A RODINNÁ CENTRA	28
3.1 HISTORIE MATEŘSKÝCH A RODINNÝCH CENTER	28
3.2 PŘÍNOS MATEŘSKÝCH A RODINNÝCH CENTER PRO RODINU.....	29
3.3 ZAMĚŘENÍ A NABÍDKA AKTIVIT MATEŘSKÝCH A RODINNÝCH CENTER	32
3.4 SOUČASNÝ STAV MATEŘSKÝCH A RODINNÝCH CENTER V BRNĚ.....	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
4 CÍLE A METODOLOGIE VÝZKUMU	35
4.1 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	35
4.2 METODOLOGIE VÝZKUMU	35
5 MATEŘSKÁ A RODINNÁ CENTRA V BRNĚ.....	37
5.1 MATEŘSKÁ A RODINNÁ CENTRA V JEDNOTLIVÝCH MĚSTSKÝCH ČÁSTECH.....	37
5.2 POPIS NABÍDKY MATEŘSKÝCH A RODINNÝCH CENTER V BRNĚ.....	39
5.3 SHRNUÍ PŘEDCHOZÍ KAPITOLY.....	43
6 MATKY V MATEŘSKÝCH CENTRECH	45
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	49
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	54
SEZNAM TABULEK.....	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	56

ÚVOD

Volný čas je odrazem našeho životního stylu. Zároveň do tohoto systému vstupují osobností vlastnosti i hodnotová orientace, kterou v sobě máme ukotvenou a které se učíme. To, jak jsme ve volném čase aktivní, nám ukazuje píli, nadšení, vytrvalost a sebekázeň. Životní styl a zároveň naplnění volného času nám nejprve zprostředkovává rodina. Je to místo první socializace, učení se návyků i hodnot. Trávení času rodiny jako celku ovlivňuje jedince i ve vztahu k budoucí rodině a přenáší to na děti. Pokud je rodina aktivní a nabízí dětem spektrum možných zájmů, pak je pravděpodobné, že si takto povedou děti i v dospělosti vůči svým potomkům. Člověku může zůstat láska k cestování, pokud s rodiči podnikal výlety, či láska je sportu, byla-li rodina sportovně založená apod.

Volný čas je pro mnohé jedince významnou hodnotou, které si váží a umí s ní velmi dobře nakládat, pro jiné může být pouze prostorem, kdy dokončí veškeré denní pracovní či studijní úkoly a mají zasloužený klid.

Pro lidi, kteří se rozhodou stát rodiči, se však volný čas mění. Přestává existovat, protože veškerý čas věnují svému potomkovi. Do pozadí jdou většinou na nějakou dobu koníčky, především žen – matek, které na mateřské dovolené zůstávají častěji. Pro ně toto období znamená nejen radost z potomka, ale mnohdy také řadu starostí, zejména útlumu sociálních kontaktů. Ženy na rodičovské dovolené vyplňují svůj čas péčí o domácnost a dítě či děti. I ony ale chtějí pěstovat koníčky. Své uplatnění mohou najít v mateřských centrech, kam lze docházet nejen jako posluchačky a pasivní konzumentky programů. Mají možnost samy vytvářet programy, nabízet své schopnosti a předávat své dovednosti dál.

Cílem teoretické části bude popsat pojem volný čas, pro jehož vysvětlení byla použita řada publikací pedagogických, sociologických, psychologických, ale i z oblasti rekreologie. V souvislosti s tímto pojmem je třeba si osvětlit problematiku trávení volného času a aktivit ve volném čase jakožto kategorií ryze individuálních. Po objasnění problematiky volného času bude téma bakalářské práce zúženo na sociální skupinu žen – matek, která byla vymezena na základě pojmu mateřství a mateřská role. V práci bude dále brán zřetel na trávení volného času žen – matek se zaměřením se na nabídku mateřských a rodinných center a dalších institucí, které nabízí program pro ženy na mateřské a rodičovské dovolené.

Praktická část bude věnována problematice mateřských a rodinných center v Brně, zejména pak nabídce aktivit pro ženy – matky. Tato oblast bude zkoumána ze dvou hledisek. Jedním z nich bude popis aktivit volnočasových organizací v jednotlivých městských částech na základě nabídky zveřejněné na internetových stránkách těchto institucí. Dále budou dotazovány ženy – matky, které navštěvují mateřská a rodinná centra, co ony samy považují za kvalitní mateřské centrum. Na základě těchto dvou hledisek by měla vzniknout komparace očekávání ze strany matek a skutečné nabídky mateřských center. Budeme sledovat, zda mateřská centra vychází vstříc matkám a do jaké míry naplňují jejich představy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

Volný čas by měl být nedílnou součástí našeho života, ať už máme jakékoliv povolání. To, že střídáme práci a odpočinek, je zcela přirozené a biologicky nutné. Pojem je natolik používaný, že se vytrácí podstata. Zejména v dnešní době se často setkáváme s klišé: „Nemám čas nebo nemám žádný volný čas.“ Což může a nemusí být pravda, vždy jsou v závěsu otázky, jakým způsobem naplňuje jedinec svůj volný čas, jak si ho dokáže užít, co podniká.

Volný čas v lidském životě prošel historickým vývojem a je úzce spjat s pojmem pracovní doba.

Jako jeden z prvních myslitelů se ve 4. století před Kristem volnému času ve svém díle věnuje Aristoteles v době starověkého Řecka. O volném času hovoří v díle Etika Nikomachova a spojuje ho s možností dosažení blaženosti. Volný čas vnímá jako prostor pro kultivaci člověka – pro čtení knih, poslouchání hudby, ale neztrácuje ani hru, protože „*jest o sobě žádoucí krásně a ctnostně jednati. Takové jsou i hry, které příjemně pobaví... Zdá se tedy, že takové věci poskytují štěstí, poněvadž mocní lidé si jimi krátí volný čas*“ (Aristoteles, 1996, s. 262). Aristoteles ve volném čase nepodporuje zahálku, vždy je nutné, aby byl naplněn smysluplně, aby člověk sám sebe zdokonaloval.

Mezi české autory, kteří se zabývali volným časem, patří Jan Amos Komenský. Jeho tvorba spadá především do první poloviny 17. století a stál na pomezí humanismu a baroka. Jeho dílo vychází z křesťanských hodnot, které jsou jedním z hlavních barokních principů. Klade důraz na divadlo a umění a osobu vychovatele. Volný čas vnímal Komenský jako místo pro aktivní odpočinek, který by měl člověk věnovat především vzdělávání. Říká, že člověk by se měl vyhnout lenosti. Vyzývá také ke spolupráci rodičů, duchovních a učitelů (Přadka, 1999, s. 23).

19. století bylo zlomové pro celou společnost. Docházelo k výrazné industrializaci, stěhování obyvatel vesnice do měst, vzniklo mnoho továren. S těmito faktory přišlo i striktní oddělení pracovní doby od zbytkového času mimo zaměstnání – tedy volnému času. Právě zde je formován pojem pracovní doba, která se začala snižovat.

Do vědeckého vývoje ve 20. století zasáhly dvě světové války. Především pak situace po druhé světové válce a následné rozdělení světa na dva bloky ukázaly směr

i volnočasovým aktivitám. V západním bloku měl stát roli podporující, kdy financoval a pomáhal rozvíjet instituce pro volný čas. Východní blok byl ve znamení státní kontroly i nad volnočasovými aktivitami zejména mládeže.

Z výrazných osobností se v druhé polovině 20. století na definici pojmu volný čas a diskuzi o něm podílel Joffre Dumazedier, francouzský sociolog volného času, jehož definice se v mnohých obměnách v podstatě objevuje u dalších autorů. Neztotožňoval se s dlouhodobým historickým vývojem volného času. Je to podle něj jev, který je spojen s průmyslovou revolucí, tedy moderní společností. Volný čas nevnímá pouze jako mimopracovní dobu, je její součástí. Mimopracovní doba pak zahrnuje čas strávený na cestě do zaměstnání a další povinnosti, zejména v péči o sebe a rodinu, ale také občanské povinnosti (Dumazedier, 1966, s. 443 – 447). O volném času říká, že zahrnuje „*střídavě prázdniny nebo dobrovolné práce, nečinnost nebo sport, prožitky gastronomické nebo hudební, zábavu, hry, lásky nebo náhody, četbu novin nebo studium významných děl, klábosení nebo kulturní kroužek*“ (Dumazedier, 1965, s. 3). Podstatné je, že tyto aktivity nepěstujeme z povinnosti, jsou dobrovolné, činíme je mimo zaměstnání. Máme z nich dobrý pocit a odráží se v nich náš životní styl.

Od devadesátých let pak dochází k podstatné změně v zemích bývalého východního bloku, tedy i tehdejší Československé, později České republice. Československo se začalo zapojovat do mezinárodních struktur. Aktivizovalo se v OSN a přijalo mezinárodní úmluvy. Do školství se dostaly nové trendy. Začal se více klást důraz na individualitu dítěte a demokratický přístup k němu. Přelom tisíciletí však přinesl řadu úskalí, která se dotkla volnočasových aktivit dětí i dospělých. Rozmohla se technika, počítače a přístup k internetu, vznikly komerční televize, které zásobovaly a zásobují diváka mnohdy nevhodnými filmy. Byly zasaženy naše hodnoty, tedy i volný čas.

1.1 Definice a podstata volného času

Definice volného času můžeme nalézt v různých publikacích, které se zabývají pedagogikou, psychologií, sociologií, ale také rekreologií.

Volný čas je „*čas, s kterým může člověk nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů.*“ (Mareš, Průcha, Walterová, 2013, s. 341).

Dle Spousty je volný čas „*hodnotou tehdy, může-li být využit ku prospěchu člověka, jeho osobních kvalit*“ (Spousta, 1996, s. 12). Vyznačuje se jím svoboda jedince, u kterého se již v dětství formují koníčky. Ty pěstuje v době, která člověku zbývá po splnění povinností.

Pásková a Zelenka považují za volný čas tu část dne, ve které nevykonáváme „*činnosti pod tlakem pracovních závazků či z nutnosti zachování svého biofyziologického či rodinného systému*“ (Pásková, Zelenka, 2002, s. 615). Volný čas je možné vnímat také jako dobu, která zbude po odečtení všech povinností – práce včetně cestování, spánku a uspokojování důležitých potřeb. Chápou volný čas jako možnost svobodné volby a důležitým faktorem v něm je prožívání příjemných pocitů.

Veselá chápe volný čas jako složku životního stylu. Dle ní není možné vnímat volný čas jako doplněk či protiklad k pracovním povinnostem. Funguje jako samostatné odvětví našeho každodenního života. Stejně jako někteří další autoři i J. Veselá uvádí, že ve volném čase panuje svoboda rozhodování, uvolněnost, rozvoj činností (Veselá, 1999, s. 22 – 23).

Dle Němce můžeme volný čas v moderní společnosti vnímat jako zábavu a odpočinek a opět ho spojuje se svobodnou volbou každého člověka. Volný čas se hojně prolíná se spotřebou a konzumem. Vidí v tom úskalí v podobě snižujícího se volného času (Němec, 2002, s. 15). Máme mnohem větší požadavky a potřeby, proto je podle Němce nutné být déle v práci nebo mít druhé zaměstnání a vydělávat více peněz. Tím se volný čas zkracuje. Každopádně volný čas definuje jako čas, který si „*člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek... Je to čas, v němž je člověk sám sebou.*“ (Němec, 2002, s. 17).

O industriální, resp. postindustriální společnosti hovoří také Hodaň a Dohnal v publikaci *Rekreologie* (2008), kteří se shodují v tom, že v současné době se pojem volný čas „*jeví jako stále více narůstající problém*“ (Hodaň, Dohnal, 2008, s. 50). Pojem volný čas se vyvíjí stejně jako společnost. Jako většina autorů, i tito dva, pojí volný čas se svobodnou volbou. Podle nich však i svobodná volba přináší míru povinnosti vůči činnosti, kterou se ve volném čase zabýváme (Hodaň, Dohnal, 2008, s. 64).

„*Volný čas, ve smyslu od práce osvobozeného časového úseku, je obdobím nezávislým na pracovní době, na době spánku, zaměstnání i polovolném čas*“ (Vážanský, 1995, s. 15). Polovolný čas je pojem vyjadřující prostor k uspokojování lidských potřeb. Vážanský doplňuje definici o sociální aspekt.

Volný čas je možné definovat jako dobu, kdy nemáme žádné pracovní povinnosti či povinnosti vůči ostatním. Jeho náplň si libovolně volíme sami. Většina autorů se shoduje, že si v rámci volného času svobodně vybíráme aktivity, které nás baví, přináší nám uvolnění a relaxaci. Je prokázáno, že fyzicky i psychicky zrelaxovaný člověk podává v zaměstnání lepší výkony. Proto také některé (zejména zahraniční) společnosti zřizují ve svých firemních komplexech relaxační zóny, kam se mohou zaměstnanci uchýlit a načerpat novou energii pro další práci. Neformální prostředí přináší nejen klady pracovní, ale také napomáhá k pozitivnímu rozvoji mezilidských vztahů.

Synonym k pojmu volný čas lze použít nespočet. Jedná se o pojmy rekreace, zájmy, kroužky, koníčky, záliby, apod. Jak už bylo uvedeno výše, nepatří sem tedy práce (pracovní doba) ani vyučování, povinnosti kolem domácnosti, aktivity spojené s biologickými potřebami člověka, např. jídlo, spánek (Pávková a kol., 2002, s. 13).

Místa, kde trávíme volný čas, jsou různorodá – domov, školní družina, příroda, zájmové organizace, které se těší stále větší oblibě. Ve školním prostředí je to školní družina (případně školní klub), kde děti tráví volný čas bezprostředně po vyučování, a samy školy mnohdy nabízí škálu zájmových kroužků. V mimoškolním prostředí se pak jedná o střediska volného času, která nabízí mnoho volnočasových aktivit, ať už tvůrčích, sportovních či například přírodovědných. Tato střediska se nezaměřují pouze na děti, ale taktéž poskytuje programy pro dospělé. Pro rodiče jsou pak zřízena mateřská a rodinná centra, která mají k dispozici řadu vzdělávacích seminářů či zájmových kroužků pro celou rodinu. Mateřským a rodinným centrům a jejich fungování bude věnována celá kapitola.

Trávení volného času se odvíjí od několika činitelů. Jedná se především o věk, pohlaví, fyzický i psychický stav, profesi či rodinný stav (Spousta, 1994, s. 48 – 50).

Je zřejmé, že volný čas jiným způsobem tráví mládež a jiným senior. Malé dítě se učí nápodobou. Mnohdy nemá stanovený pravidelný denní režim - spí, je vzhůru a hraje si, tedy volný a pracovní čas u něj nelze rozlišit. Školní děti, pak začínají mít určité povinnosti, musí si vyhradit ze svého mimoškolního času prostor na psaní úkolů a přípravu do školy. Pro pubertu je typické, že se mění zájmy, mladí lidé se často hledají, chtějí zažít něco nového. Nástup do pracovního procesu opět přináší přehodnocení volného času. S tím souvisí i postavení se na vlastní nohy, touha budovat kariéru, stát se nezávislým. V pozdní dospělosti a stáří pak bilancujeme nad vlastním životem, přichází nemoci a někdy musí člověk slevit ze svých zájmů.

V současné době se stírají rozdíly v zájmech mezi pohlavími. Přestává se řešit, co patří k mužským a co k ženským koníčkům. Ženy se věnují adrenalinovým či bojovým sportům, muži s oblibou zavítají do kuchyně či kosmetického salonu.

Dle vlastní kondice si vybíráme zájmy, kterým se ve volném čase věnujeme. Náš zdravotní stav určuje, jaké množství zájmů máme. Je nutné podle svého zdraví určit jejich náročnost. Volný čas a záliby v něm zahrnuté by nám rozhodně neměly přinést zdravotní problémy způsobené nevhodným výběrem nebo přetěžováním organismu.

Trávení volného času je výrazně ovlivněno rodinným stavem. Svobodný člověk sám rozhoduje o tom, jaké aktivity bude vykonávat. V manželství či partnerství se většinou domlouváme, jaké máme představy o volném čase a i ideálním případě volíme kompromis tak, abychom mohli nějaký čas trávit spolu. Ve chvíli, kdy do manželství přichází děti, se volný čas přizpůsobuje jim a jejich potřebám a touhám.

V neposlední řadě ovlivňuje výběr volnočasových aktivit povolání. Je zjevné, že jiné koníčky si zvolí člověk těžce fyzicky pracující než zaměstnanec, který sedavě zaměstnání. Dělník ve slévárně, který je z práce fyzicky vyčerpan, bude pravděpodobně trávit volný čas pasivním odpočinkem. Úředník, jenž pracuje osm hodin denně u počítače, by se mohl věnovat sportu.

1.2 Hlediska volného času

Otázku volného času můžeme posoudit z několika hledisek – **ekonomického, sociologického, politického, zdravotního, pedagogicko-psychologického** (Pávková a kol., 2002, s. 15 – 18).

Ekonomické hledisko se věnuje investicím společnosti do různých zařízení pro volný čas. Nedílnou součástí tohoto hlediska je i fakt, jakým způsobem a jakým poměrem se investice zřizovateli vrátí, zda se tedy zřizování nových center vyplatí. Mnoho volnočasových institucí funguje taktéž komerčně. O financování mateřských center bude více informací v praktické části, ve které bude zpracováno fungování konkrétních zařízení.

Zařazení člověka do společnosti, vytváření interpersonálních vztahů, kultivace osobnosti spadá do **sociologické roviny**. Nedílnou součástí tohoto komplexu je i prostředí, ve kterém se jedinec formuje. Zejména vliv rodiny je neotřesitelný. Často v dospělosti na sobě pozorujeme chování, které jsme zažili u svých rodičů, často slyšíme z vlastních úst fráze,

jimiž nás matka a otec zahrnovali. Stejně tak rodiče ukazují dětem možnosti, jak je možné trávit volný čas. V dnešní době se mnohdy setkáváme s případy, kdy rodina jako celek nefunguje, rodiče jsou velmi zaneprázdněni, děti přetěžovány nespočtem zájmových kroužků, které jim mají vyplnit veškerý volný čas. Anebo naopak aktivita rodičů je takřka nulová a dítě není vedeno žádným směrem.

Vedle rodiny se na socializaci a formování vztahů podílí vzdělávací instituce. Ty mnohdy fungují jako jistá náhražka rodiny a více než vzdělávání se věnují výchově mladého člověka.

Zejména v období puberty pak přebírá další socializaci vrstevnická skupina, která může jedince vést ke společensky nežádoucímu chování (požívání alkoholu, záškoláctví, krádežím, narkomanií...). Zvláště v 21. století se do popředí dostávají masmédiá, neboli hromadné sdělovací prostředky, především pak internet a televize, které mají velký vliv na socializaci člověka. Pozitivní normy jistě tento fenomén nese, ale je třeba uvážit i taktéž ty záporné – snadný přístup k agresivním či jinak nevhodným pořadům a pouhá pasivita v přijímání informací jsou nejdůležitější z nich.

Politický aspekt bere v potaz, do jaké míry je nutné či vhodné zasahovat do volného času obyvatel. Státní aktivita se zaměřuje na finanční podporu institucí pro volný čas, utváření podmínek a kladných postojů ve společnosti.

Pro **zdravotní pohled** je důležitý zdravý rozvoj populace po stránce fyzické i psychické. Důraz je přitom kladen na psychohygienu každého z nás, tedy ochranu a upevňování duševního zdraví. Každý by měl být obeznámen se zdravým denním režimem, s hygienou prostředí, ve které plní své pracovní či studijní povinnosti, s vhodným využíváním volného času a plánováním času na splnění denních úkolů i zábavu. Pokud dodržujeme správnou psychohygienu a klademe důraz na vhodně využitý volný čas, můžeme plnohodnotně pracovat.

Pedagogicko-psychologické hledisko bere na zřetel individuální zvláštnosti každého z nás - náš věk, zkušenosti, schopnosti. I ve volném čase je nutné respektovat člověka jako jedince a zabývat se tím, do jaké míry jsou při činnostech ve volném čase uspokojovány jeho potřeby. Přihlížíme-li pak na potřeby vyšší – seberealizace, ocenění, je to jen bonus navíc. I ve volnočasových aktivitách můžeme motivovat jedince, podporovat ho v jeho rozhodnutích a nenásilně formovat osobnost.

1.3 Volný čas ve vědních disciplínách

Volný čas je základním pojmem pro vědní disciplínu „pedagogika volného času“. Jedná se o „*disciplínu pedagogiky, zaměřenou na výchovné a vzdělávací prostředky, napomáhající autonomnímu a smysluplnému využívání volného času dětí, dospívajících i dospělých*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 395).

V centru zájmu nestojí pouze samotný pojem volný čas, jeho vývoj a historické pohledy, ale soustředí se na celistvou výchovu mimo vyučování. Zabývá se osobností vychovávaného, jeho možnostmi a individuálními schopnostmi. Velký důraz klade na osobnost vychovatele, na jeho vlastnosti a zejména na schopnost kladného působení na okolí. Pedagogika volného času samozřejmě zkoumá i celý proces výchovy ve volném čase.

V tomto **pedagogickém oboru** hraje klíčový trojúhelník osobnost volnočasového pedagoga – osobnost vychovávaného – prostředí. Tyto tři elementy vstupují do procesu, navzájem na sebe působí a prolínají se. Vedle těchto základních subjektů se pedagogika volného času zaměřuje taktéž na nové trendy, z nichž je stále využívanější zážitková výchova či animace. V neposlední řadě pedagogika charakterizuje i instituce, které slouží pro výchovu ve volném čase. V současnosti je tendencí těchto organizací komplexní nabídka služeb, široká škála aktivit, zapojování do projektů ve snaze získat další potřebné finance na provoz a vylepšení zařízení. Pedagogika volného času směřuje především k praktické činnosti, tedy v možnosti hledání náplně volného času pro děti i dospělé.

Sociologie volného času je „*vědní disciplína zabývající se sociologickými aspekty volného času*“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 1175). Tato věda, která vychází z filosofického základu, propojuje pojem volný čas se společností. Uvažuje, jakým způsobem vznikají ve volném čase interakce mezi jedinci. Podle této vědní disciplíny je volný čas „*čas, v němž člověk nevykonává činnost pod tlakem závazků plynoucích ze společenské dělby práce nebo z nutnosti zachování biofyzilogického či rodinného systému*“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 156). Sociologie volného času dle Velkého sociologického slovníku používá pro definování pojmu volný čas dva typy definic. Reziduální (kvantitativní, zůstatková) definice znamená, že volný čas je ten, který zbývá po splnění všech povinností. Normativní (kvalitativní) definice bere v potaz významnou vlastnost volného času, velmi často svobodu ve volbě činností.

V zájmu **psychologie** je, vedle prožívání a chování, člověk, jeho život i činnosti (Čáp, 1993, s. 12). Tyto základní psychologické prvky se dozajisté prolínají s volnočasovými aktivitami. Psychologii zajímá, jak a proč se člověk chová určitým způsobem a jaké prožitky z toho pro něj plynou. Přičemž je kladen důraz na rozvoj osobnosti člověka, na tvořivost, zábavu a odpočinek. Důležité je brát na zřetel, že volný čas má určitý rozsah a náplň, která by měla být vždy vhodně přizpůsobená každému jedinci na základě individuálních schopností.

V žádném právním předpisu se neobjevuje pojem volný čas, ale **právo** vytváří podmínky pro vznik a fungování jistých činností. Jedním z příkladů je zákoník práce (Zákon č. 262/2006 Sb.). Zaručuje maximální pracovní dobu, délku přesčasů, dobu odpočinku mezi směny, dny pracovního klidu, dovolenou apod. Listina základních práv a svobod hovoří všeobecně o svobodě každého člověka. Tedy každý člověk má svobodnou volbu, jak naloží se svým volným časem.

1.4 Trávení volného času

Volný čas můžeme charakterizovat několika pojmy – **smysluplný, aktivní a pasivní, pozitivní a negativní**.

Slovo smysluplně najdeme ve spojení s volným časem velmi často. Zamyslíme-li se nad významem tohoto slova, pravděpodobně vyvodíme, že je to pojem značně zavádějící. Co znamená naplnit svůj volný čas smysluplně? Co je plnohodnotná činnost, kterou můžeme zařadit do volnočasových aktivit? Na tyto otázky je složitá odpověď. Zálību, která může být pro jednoho člověka naplňující, jiný vidí jako nudnou a může být dle něj pouze ztráta času.

Smysluplné trávení volného času je tedy relativní pojem, i když většina z nás vychází z obecně platných společenských hodnot a zvyků, čímž se dostáváme k méně zavádějícím pojmům, a to je aktivně a pasivně využitý volný čas. Na základě společenských hodnot můžeme říci, že je lépe hodnocený čas strávený aktivně. Pasivní trávení volného času je pak bráno jako méně smysluplné, tedy horší.

Volný čas můžeme posuzovat ze dvou hledisek: pozitivního a negativního (Vážanský, 1995, s. 23). Pozitivní chápání volného času vyjadřuje myšlenku, že volný čas je doba, kterou máme k dispozici pro svobodně zvolené aktivity. Do těchto činností nejsme

nijak nucení. Volný čas chápán negativně je doba, která zbyla po splnění všech povinností a úkolů, včetně uspokojování základních lidských potřeb. Volný čas tedy stavíme do protikladu vůči pracovní době a srovnáváme počet hodin. Pozitivní pojetí se zaměřuje na obsah a náplň volného času.

Dumazedier vytyčuje základní vlastnosti volného času, přičemž dvě jsou pozitivní, dané potřebami osobnosti. Protipólem jsou dvě negativní, vyplývající ze společenských povinností. Všechny vlastnosti se navzájem prolínají. Dle Dumazediera náleží volný čas svobodné volbě ve smyslu osvobození od povinnosti, zejména pracovní, školní, rodinné. Druhé pozitivum je to, že volnočasové aktivity jsou nezainteresované, to znamená, že nemají zistný materiální ani společenský cíl. Dále má volný čas hédonistickou povahu, přináší nám radost, potěšení oproti škále povinností. V poslední řadě uspokojuje potřeby, umožňuje rekreovat se, zbavit se nudy, rozptyluje (Dumazedier, 1965, s. 444 – 445).

Aktivním a pasivním trávením volného času se zabývá opět Dumazedier v díle K civilizaci volného času (1965). Upozorňuje, že je relativní tvrdit, že nějaká činnost aktivní je a jiná ne. Aktivní nebo pasivní nemůže být sama aktivita, ale postoj k ní. Aktivita znamená, že činnost záměrně a dobrovolně opakujeme, podílíme se na společenském a kulturním životě, činnost nám pomáhá ve vlastním rozvoji. Svoji myšlenku dokládá na příkladu aktivního diváka. Návštěva kina se může zdát pasivní činností, avšak pokud si divák vybírá film, na který půjde podle hodnot díla, pozoruje formu, námět, aktivně se podílí na vnímání díla jako celku, oceňuje je, pak hovoříme o aktivním divákovi.

1.5 Aktivity ve volném čase

Volný čas zahrnuje celou škálu aktivit. Opět platí, že jednoznačně není možné říci, co může být součástí pracovního a volného času. Odvíjí se vždy od životního stylu, hodnotového žebříčku a preferencí každého člověka. Jak již bylo napsáno výše, aktivita, která přináší jednomu jedinci relaxaci, může být pro jiného nepřekonatelný problém. Mnozí z nás si nedokážeme představit, že bychom si odpočinuli při zdolání sta kilometrů na kole a bylo by to daleko za hranicí fyzických možností, avšak pravděpodobně máte ve svém okolí člověka, který přesně takto tráví volný čas.

Dělení volnočasových činností je tedy relativní. Volnočasové aktivity můžeme dělit z hlediska obsahu například na **pohybové, umělecké, vzdělávací**.

Mezi pohybové aktivity řadíme veškeré sportovní vyžití, ale také tanec či pohybové hry. Umělecké pak zahrnují hudební kroužky – zpěv i hru na hudební nástroj, výtvarné aktivity, jako je kreslení, keramika a další rukodělné a manuální činnosti. Vzdělávat se lze v různých odvětvích, hojně je využívána výuka cizích jazyků.

Dále členíme zájmové aktivity na zájmové aktivity **organizované a neorganizované**. Pro pěstování koníčků není nutné vyhledávat žádné instituce a centra. Sportovat můžeme téměř kdekoliv venku, skládat modely letadel u stolu doma. Avšak lidé velmi často využívají volnočasových organizací pro trávení volného času. Ve školním prostředí jsou to školní družiny, mimo školu domy dětí a mládeže, kam dochází děti a mladiství. Pro rodiny či rodiče s dětmi jsou pak určena mateřská centra, která poskytují program pro všechny zúčastněné. Volný čas trávený ve volnočasově organizaci nám přináší pravidelnost či nepravidelnost aktivit. Dalo by se říci, že činnosti, na kterých se podílí volnočasové centrum, mají větší ráz pravidelnosti – aktivita se například odehrává dvakrát týdně dvě hodiny. Volný čas, který plánujeme sami, je více nahodilý.

Zájmová činnost podle druhů aktivity jedinců se dělí na **receptivní**, při kterých se aktéři účastní jako pozorovatelé – diváci, posluchači (návštěva kina, divadla, přednášky...) a **aktivně tvořivé**, kde sami jedinci aktivitu spoluvytvářejí, např. na výtvarných dílnách či besedách (Němec, 2002, s. 24).

Na základě aktivit, které si ve volném čase vybíráme, můžeme sestavit typologii lidí vzhledem k jejich volnému času. Je to člověk konzumně orientovaný, sociálně orientovaný, esteticky orientovaný, teoreticky orientovaný, sportovně orientovaný, nudící se – bez zájmů (Veselá, 1999, s. 29). Konzumně orientovaný člověk se ve volném čase věnuje hojně sledování televize a v současnosti internetu. Sociálně orientovaný člověk si vybírá zájmy společenské. Na uměleckou oblast je zaměřený člověk estetický. Teoretický člověk naplňuje svůj volný čas vzděláváním. Sportovec má na prvním místě ve výběru koníčků fyzické výkony. Člověk nudící se nedokáže svůj volný čas smysluplně naplnit, cítí mnohdy prázdnotu, nic ho nebaví.

Zejména v současné době se ve výběru zájmů a koníčků potýkáme s mnohými obtížemi (Čáp, 1993, s. 307 – 309). U dospělých je to především výběr koníčků, které by měly vyrovnávat pracovní zátěž. Člověk se sedavým povoláním by měl volit opak - aktivní záliby, jako je např. sport. Zároveň platí, že by mělo být minimálně v rovnováze rozdělení aktivního a pasivního trávení volného času. Dalším problémem je často v dnešní době

skloňovaný nedostatek volného času, s čímž souvisí hodnota aktivit ve volném čase. Znovu se dostáváme k problematice činností, které jsou či nejsou hodnotné. Obdobně je to i u mladistvých. Záleží na postoji rodičů k zájmům, které pak přenáší na své děti. Ty taktéž stále více tráví svůj volný čas pasivně u počítače a hraní her. Velmi často jsou koníčky u dětí nestálé, nevěnují se jim nijak do hloubky, nezdokonalují se v nějaké činnosti. Právě tak se svět dospělých a dětí potýká s problémem realizace přání rodičů a potomků, kdy dítě nechce nějakou aktivitu vykonávat. Rodič musí rozhodnout, zda vyjde dítěti vstříc a podpoří ho i ve velmi nákladném koníčku. Mnohé koníčky jsou rovněž časové náročné, rodič musí zajistit dopravu, naplánovat svůj pracovní čas, aby dítě mohlo zálibu vykonávat. Velmi často se stává, že zájmy jsou pěstovány na úkor plnění povinností.

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR uspořádalo výzkum, který se zabýval volným časem. Výzkum ukazuje, jakým způsobem si lidé od 15 let volí volnočasové aktivity. Sledování televize, aktivní sport, čtení, trávení času s přáteli a rodinou se objevilo na prvních pěti místech, přičemž volný čas u televize v roce 2009 trávilo 41 % respondentů. Na dalších příčkách se pak objevují všelijaké koníčky od počítače, přes zahradničení, ruční práce, až po rybolov či myslivost, nakupování, luštění křížovek a kvízů (Šamanová, 2010, s. 4).

Posuzování aktivit ve volném čase je tedy velmi individuální a záleží na hodnotách každého z nás. Důležité jistě je, že nám koníčky dělají radost a naplňují nás. To by mělo být hlavní kritérium v tom, když hodnotíme, zda jsou naše volnočasové aktivity smysluplné.

2 ŽENY NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

„*Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.*“ (Základní listina práv a svobod, čl. 32, odst. 1, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.). Rodičovství je chráněno jedním z nejvyšších zákonů v České republice a můžeme ho tedy vnímat jako něco neobyčejného.

Žena díky antikoncepci má možnost rozhodnout se, kdy se stane matkou a kolik dětí bude mít. Pro ženu to není jen jakýsi úděl či nutnost, ale stává se svobodnou ve své sexualitě. Může plánovat, kdy je pro mateřství nejvhodnější čas (Možný, 2002, s. 124).

Obzvláště v dnešní době se stává sexuální výchova a výchova k partnerství a rodičovství jedním z oborů, které se zahrnují do školních osnov již na základních školách. Plánování a odsouvání rodičovství má avšak také negativní dopad ve snižující se porodnosti a stárnoucí populaci.

Celý náš život prochází několika fázemi odvislými od faktorů biologických či profesních. V dospělosti se většinou rozhodujeme, kdy je správná doba založit rodinu, kdy jsme natolik samostatní, stabilní v kariéře, zabezpečení, abychom si mohli dovolit přivést na svět potomka. Právě rodičovství je zřejmě životní zlom velmi důležitý, zároveň však nejobtížnější. Najednou je tu malý tvor, který potřebuje bezvýhradnou péči dvacet čtyři hodin denně, musíme omezit své sobectví, koníčky, volný čas. Vše je mu podřízeno, stává se středem našeho vesmíru.

Být rodičem je těžké, ne-li nejtěžší, povolání. Vybíráme způsob, jak budeme dítě vychovávat a jaké hodnoty mu předáme. Denně se rozhodujeme, zakazujeme, vychováváme, opatrujeme ho, milujeme. Přílišná liberální výchova vede k jedinci bez hranic, k sobectví, přílišnému sebevědomí až egoismu. Benevolence rodičů má negativní dopady ve chvíli, kdy se dítě začleňuje do kolektivu ostatních. Naopak autoritativní výchova potlačuje vlastní osobnost dítěte. Dítě poslouchá pouze rozkazy, zákazy, rodič požaduje naprosté podřízení. Z dítěte může vyrůst ušlápnutá osobnost bez vlastního názoru a zdravého sebevědomí. Rodičovství je tedy loďka plující mezi těmito protipóly a hledající optimální výchovu, která je demokratická. Dítě umí přijmout takové jaké je, vytyčují mantinely, diskutují o problémech, zajímají se o svého potomka. Současná

rodina musí čelit celé řadě úskalí a problémů, ke kterým patří vysoká zaměstnanost rodičů, neschopnost trávit společně volný čas, vysoká rozvodovost, špatná komunikace, aj.

Rodičovství je v každém z nás zakódováno, ale podstatná část je taktéž naučená (Matoušek, 1997, s. 58). V průběhu socializace v rodině se učíme, jak by rodina měla fungovat, jaké vztahy se rozvíjí a jak se členové vůči sobě chovají. To vše pak uplatňujeme později, když zakládáme rodinu vlastní.

2.1 Mateřská a rodičovská dovolená

Mateřská a rodičovská dovolená je období v životě ženy, na které nastupuje v souvislosti s narozením dítěte a následnou péčí. Mateřskou a rodičovskou dovolenou posuzujeme z hlediska pracovněprávního vztahu a z hlediska sociálního zabezpečení. Právní úpravu najdeme v Zákoníku práce (Zákon č. 262/2006 Sb.), který chápe obě možnosti jako překážku v zaměstnání.

Mateřská dovolená trvá 28 týdnů v případě ženy, která porodila jedno dítě. Pokud má žena vícero dětí, má nárok na mateřskou dovolenou ve výši 37 týdnů (Zákon č. 262/2006 Sb., § 195, odst. 1). Mateřskou dovolenou může čerpat pouze žena nebo oba partneři současně, přičemž muž čerpá rodičovskou dovolenou (Zákon č. 262/2006 Sb., § 196).

Na mateřskou dovolenou může žena nastoupit osm týdnů před porodem, velmi často nastupují ženy na mateřskou dovolenou 6 týdnů před porodem. Nejkratší doba trvání mateřské dovolené je 6 týdnů po porodu, tedy tzv. šestinedělí.

V případě, že se dítě narodilo mrtvé, má žena nárok na mateřskou dovolenou 14 týdnů (Zákon č. 262/2006 Sb., § 195, odst. 4).

Většina žen využívá mateřskou dovolenou po celou dobu, následně na ni navazuje dovolenou rodičovskou, případně se střídá s partnerem. Žena během této doby pobírá peněžitou pomoc v mateřství, jejíž výše se odvíjí od jejího dosavadního platu. Současně musí být splněno několik podmínek – účast na pojištění, žena má řádně zaplacení nemocenské pojištění, byla účastně na pojištění alespoň 270 dnů za poslední dva roky. Další podmínkou je, že žena porodila dítě a pečuje o něj (pokud je dítě umístěno do státního ústavu, nepobírá matka peněžitou pomoc). Žena dále nevykonává činnost, ze které je tato dávka vyplácena (Fryjaufová, 2007, str. 13 – 15), tedy nevykonává své dosavadní zaměstnání. Přivydělat je možné v době mateřské dovolené, a to buď u jiného

zaměstnavatele, či jako OSVČ. Žena, která byla OSVČ, nesmí podnikat, ale může pracovat pro jiného zaměstnavatele.

Zaměstnavatel je povinen poskytnout rodiči rodičovskou dovolenou na základě jejich žádosti. Na rodičovskou dovolenou může nastoupit matka nebo otec, ba dokonce mohou o dítě pečovat oba současně. Otcové na rodičovské dovolené nejsou výjimkou, i když oproti ženám jsou stále v menšině. Jedná se zejména o situaci, kdy žena má lépe placenou práci než muž. Rodičovskou dovolenou je možné nastavit si na jakkoliv dlouhou dobu, maximálně však do věku tří let dítěte. Rodič má nárok na rodičovský příspěvek, což je měsíční částka, kterou vyměřuje úřad práce. Celková částka, kterou stát rodiči vyplatí, je 220 000 Kč. Nejvyšší možný příspěvek je 11 500 Kč a rodičovská dovolená trvá 19 měsíců. Pokud žena nemá odpracováno minimálně jeden rok, pobírá rodičovský příspěvek povinně 4 roky, přičemž prvních devět měsíců částku 7600 Kč, posléze 3800 Kč měsíčně.

2.2 Charakteristika žen – matek jako sociální skupiny

Pojem mateřství obsahuje mnoho vazeb, vztahů a procesů, které můžeme bez problémů popsat, avšak nalézt definici mateřství je značně obtížné. Ač se muži v současné době zapojují do péče o děti ve větší míře, ženy jsou stále na mateřské dovolené ve většině a věnují dětem více času. Matka je pro děti pečovatelka, kamarádka, zajišťuje výchovu, otec je pak autorita (Maříková, 2003, s. 104). V odborných publikacích se setkáváme s pojmem rodičovská role, která „je důležitou součástí identity dospělého člověka“ (Vágnerová, 2000, s. 344). Dle Vágnerové zahrnuje rodičovská role několik dimenzí, jednak je to biologický faktor, tedy potomek nese geny obou rodičů, dále je zásadní psychicky a sociálně, která s sebou nese mimo jiné i změnu životního stylu (Vágnerová, 2000, s. 344). Rodičovská role je dle Vágnerové jasným znakem dospělosti, je spojena se silnou citovou vazbou a potřebou seberealizace (Vágnerová, 2000, s. 346).

Mateřská role má vysokou sociální prestiž (Vágnerová, 2000, s. 352). Jednak s sebou nese vnější podněty, kdy máme společensky zakotveno, jak se mají rodiče chovat a jaké jsou normy rodičovské role. „*Pojetí dobré matky zahrnuje představu, že matka má být ve své roli jednoznačně šťastná a její dítě, i péče o ně, ji má naplňovat pouze pozitivními pocity.*“ (Vágnerová, 2000, s. 352). Nemůže tomu tak však být. Požadavky společnosti na matku

jsou někdy přemrštěné. Matka je lidská bytost, která má právo se zlobit, může být unavená nebo cítit frustraci ze stereotypu nebo nedostatku seberealizace (Vágnerová, 2000, s. 324).

„*Mateřství je také záležitostí veřejnou.*“ (Dlabačová, 2008). Matka získává přesně stanovenou společenskou identitu, je pod dohledem lékařů, dětských sester, porodních asistentek a dalších specialistů (Dlabačová, 2008).

Pozitivně i negativně jsou rodičovské předpoklady ovlivněny původní rodinou, ze které jedinec vychází. Funkční, někdy také zdravá nebo normální, rodina se dle Sobotkové (2007) vyznačuje třemi základními faktory: soudržností, adaptabilitou a komunikací. Pod pojmem soudržnost rozumíme rodinnou sounáležitost, blízkost a intimitu. Adaptabilita je schopnost rodiny vypořádat se pružně s nově vzniklými situacemi. Možnost svobodně vyjádřit svůj názor, který je respektován, a jasná komunikace je třetím nosným bodem funkční rodiny (Sobotková, 2007, s. 71 – 72). Vnitřní pocit být rodičem je zajištěn biologickou potřebou zplodit děti (Vágnerová, 2000, s. 345 – 346).

Matka a dítě jsou propojeni již od početí v prenatálním věku. Celé období gravidity se vyznačuje hormonálními změnami, psychickými i fyzickými změnami. Ženě se mění tělo, partneři se připravují na rodičovství, ženě se mění hormonální hladina, bývá mnohdy emočně nestabilní. Naprosto zásadní je bezprostřední kontakt matky s dítětem po porodu, kdy se vytváří silný mateřský cit (Vágnerová, 2000, s. 350 – 352). Umělá separace matky a dítěte způsobená zbytečným vážením, měřením, odnášením dítěte od matky, ke které dochází v celé řadě nemocničních zařízení, má negativní vliv na rozvoj vztahu matka – dítě. Matka umí bezprostředně po porodu uspokojit základní potřeby dítěte, nakrmit ho, zahřát ho, postarat se o něj. Dítě „z vrozených důvodů vyhledává matčinu blízkost a snaží se ji za každou cenu zachovat“ (Křemenová, 2008). Při nenaplnění této potřeby je dítě plačtivé, úzkostné, deprivované (Křemenová, 2008).

V historii nebyly tyto postoje vždy dodržovány. Elisabeth Badinter píše ve své publikaci *Materská láska od 17. století po současnost* (1998) o separaci dětí od rodičů, kdy si rodiče najímaly kojnou, aby pečovala o děti od narození, později dítě vychovávala a vzdělávala církev, guvernánka či vychovatel. Teprve v 18. století se mění pohled na mateřství. Matkám se doporučuje, aby své děti kojily a pečovaly o ně. Objevuje se pojem mateřská láska jako přirozená sociální hodnota (Badinter, 1998, s. 107). Nicméně postoje k mateřství se mění nejen s dobou, ale i s postavením jednotlivých vrstev. Ženy z chudších společenských poměrů mnohdy neměly na výběr, zda budou milujícími matkami, velmi

záhy po porodu se musely vracet do práce po boku manžela nebo jako kojné do bohatých rodin (Badinter, 1998, s. 148 – 149).

V současné době je výrazným trendem v oblasti rodiny kontaktní rodičovství. Dle Searse a Searsové je kontaktní rodičovství přístup ve výchově dítěte, kdy rodič vnímá podněty, které mu dítě vysílá, a správně na ně reaguje. Jedná se o přijímání dětských emocí a potřeb a snaha o jejich naplnění. V kontaktním rodičovství se hojně hovoří o nošení dětí v šátku či ergonomickém nosítku, kojení, kdykoliv dítě požádá nejlépe do doby, kdy se dítě samo odstaví, společném spaní, reagování na pláč dítěte a jeho následné utišení, vymezování hranic s rozvojem dětské individuality (Sears, Searsová, 2012, s. 12 – 20).

Narozením dítěte se zcela mění život celé rodiny. Vlastní potřeby musí jít alespoň na čas stranou, protože malý potomek potřebuje bezvýhradnou péči celý den. Čas není rozlišen na pracovní a volný. Den je rozdělen podle potřeb malého dítěte. Zájmy a koníčky a zároveň celá kariéra jdou do pozadí. *„Matka, která se víceméně zcela bez přípravy ocitne se svými dětmi uzavřená do čtyř stěn, má před sebou těžkou zkoušku, z níž ona ani její rodina nemůže vyjít bez omylů, šrámů a kotrmelců.“* (Doležalová, 2004, s. 19).

Samy matky na mateřství mohou pohlížet různě. Některé jsou zcela uspokojeny tím, že mohou pečovat o novou generaci, jiné se však nedokážou ztotožnit pouze s rolí matky. Hledají nové možnosti, jak naplnit čas, nachází mnohdy nové aktivity, na které neměly prostor nebo je ani nenapadlo, že by se jimi mohly zabývat.

Většina matek nemůže nebo nedokáže v několika prvních měsících vyčlenit čas jen sama pro sebe. Pro některé je to nemyslitelné, že by trávily čas bez svého potomka. Avšak je důležité, aby sám rodič našel prostor na vlastní rozvoj, uspokojování svých potřeb a relaxaci. Tím, že matky mají omezený kontakt s dospělým okolím, jejich činnosti a náplň dne jsou značně jednotvárné, některé schopnosti v tuto dobu značně zakrňují. Dlouhodobé popírání vlastní potřeb vede k deprivaci a vyčerpání, což není žádoucí. Pokud není rodič spokojený, nemůže být spokojené ani dítě (Poli, 2010, s. 13).

Pokud jsme volný čas stručně definovali jako prostor, který zbývá po splnění všech povinností, nemůžeme o volném času na mateřské a rodičovské dovolené vlastně hovořit. Rodičovský maraton nejméně několik prvních měsíců života dítěte nekončí. Nicméně po správném rozvržení času, uspokojení potřeb dítěte je možné nalézt nejednu chvíli, ve které je prostor pro uplatnění svých schopností. V současnosti nalezneme mnoho příležitostí, jak se dále rozvíjet i na rodičovské dovolené a mít dítě u sebe. Jednou z těchto

možností je i návštěva mateřských a rodinných center, ve kterých nalezneme širokou škálu pro programy matek s dětmi a kde žena, které se může cítit osaměle, nalézá prostor pro uspokojení svých potřeb.

3 MATEŘSKÁ A RODINNÁ CENTRA

Činnost mnohých mateřských a rodinných center zajišťuje Síť mateřských center o. s., která vznikla v roce 2002. Jedná se o organizaci, která sdružuje cca 300 mateřských a rodinných center v České republice, podporuje začínající rodinná centra, napomáhá rodině a jejím členům v ujasnění si hodnot, rolí, práv a povinností, podněcuje nové nápady a trendy v mateřských a rodinných centrech u nás.

Zakladatelkou Sítě mateřských center je Rut Kolínská, jež je nositelkou mezinárodního titulu Žena Evropy, kterou obdržela v roce 2003, a ocenění Sociálně prospěšná podnikatelka 2006.

Síť mateřských center se podílí na projektu Spolu pro mateřská centra, na kampaních Křídla a kořeny naší rodiny a Společnost přátelská rodině.

Mateřská a rodinná centra jsou zejména neziskové organizace, které zabezpečují volnočasový prostor celé rodině – dětem, oběma rodičům i prarodičům. Pro rodiny nabízejí širokou škálu programů. Základní činností je primární prevence, proto se vyznačují otevřeností vůči všem lidem. Podporují aktivní rodičovství, vzájemné naslouchání, vzdělávání, seberealizaci (Síť mateřských center, 2009, dostupné z: <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/co-jsou-mc/>).

3.1 Historie mateřských a rodinných center

Po roce 1989 do tehdejšího Československa proudilo mnoho zahraničních vlivů. Jedním z nich byly myšlenky na sdružování matek a nabídka podpory a aktivit. Idea mateřských center u nás čerpá z myšlenky německé. Tu jako první realizovala Hildegard Schooss v Salzgitteru, trojnásobná matka, která cítila, že potřebuje společnost dospělých lidí, a prostřednictvím letáček zvala další matky na neformální setkání (Máma a já, prosinec 2011, s. 110).

Rút Kolínská, která byla v této době aktivní v hnutí Pražské matky, se v roce 1990 setkává s Alenou Wagnerovou – socioložkou žijící v Německu. *„Myšlenka mateřských center se mi od jejího vzniku v Německu velmi líbila, ba fandila jsem jí. Považovala jsem mateřská centra za součást občanské společnosti a myslela jsem také na to, že mateřská*

centra mohou být důležitými centry vlivu v komunitách.“ (Máma a já, prosinec 2011, s. 111). Chtěla, aby se aktivity, které fungují v německých mateřských centrech, rozšířily i do Československé republiky. I když Rút Kolínskou informace zaujaly, nepodnikla ve vzniku mateřských center žádné kroky. Teprve návštěva několika německých center znamenala velký krok tímto směrem (Sít' mateřských center v České republice – Ohlednutí za uplynulých 10 let, str. 6).

Mateřská a rodinná centra vznikají v České republice od roku 1992 (první vzniká v Praze v YMCA) nejprve jako ojedinělé snahy matek nabídnout ostatním prostor, ve kterém najdou pochopení, později jako řada neziskových organizací. Na tyto snahy navazují semináře *Jak začít?*, návštěvy kongresů mateřských center v zahraničí a v roce 1997 i 1. Kongresu MC v ČR (Historie Sítě mateřských center, 2009, dostupné z: <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/historie-site-mc-v-cr/>).

V současné době funguje pod záštitou Sítě mateřských center na 300 institucí, přičemž nejvíce jich je ve Středočeském a Jihomoravském kraji. Sít' mateřských center nabízí celou škálu pomoci a podpory, a to zejména v těchto oblastech: podpora organizací státních i nestátních, českých i zahraničních, spolupráce s odborníky a odbornicemi, spojení s médii a firmami. Dále se sít' mateřských center věnuje posílení občanského života v komunitách, posílení hodnot rodiny a rodičovskou roli, zaměřuje se na mezigenerační vztahy, podporuje právní ochranu rodiny. Pomáhá se zakládáním nových mateřských center a s řešením obtíží s tímto spojených. Toho dosahuje mimo jiné i šířením know-how, mapováním úspěšných aktivit jednotlivých mateřských center doma i v zahraničí prostřednictvím celorepublikových setkání a mezinárodní sítě mateřských center MINE (Poslání Sítě mateřských center, 2009, dostupné z <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/ukoly-site-mc-v-cr/>). Velkou snahou této mezinárodní organizace je, aby vznikl „*prostor pro uznání hlasu žen z mateřských center na evropské úrovni*“ (Máma a já, 2008, s. 94).

3.2 Přínos mateřských a rodinných center pro rodinu

Název mateřská centra je převzat z německého prostředí a může působit zavádějícím dojmem. Mateřská centra nejsou určena primárně matkám, i když je navštěvují v hojně míře. Jedná se o odkaz, že matky jsou většinou zakladatelky mateřských center. „*Termín mateřské centrum klade důraz na matky, které centrum většinou zřizují a provozují*“

(Máma a já, září 2013, s. 104). Jedná se tedy o jakousi firemní značku, i když současný trend mění v některých případech název na rodinné, rodičovské, mateřské a otcovské centrum.

Mateřská a rodinná centra na základě požadavků Sítě mateřských center jsou otevřena a dostupná pro všechny sociální skupiny a nabízejí programy pro děti, matky, otce, seniory zajímají se o zlepšení života celé komunity.

Děti se v kolektivu mateřského centra od útlého věku učí žít v uskupení vrstevníků i dalších dospělých, komunikují s jinými osobami než jen s rodiči, pomocí aktivit mohou rozvíjet své schopnosti a dovednosti společně s rodičem. Mateřská centra nabízí nové podněty, které by v prostředí domova rodiče zajišťovali stěží. Nejen jedináčkům může mateřské centrum zajistit kontakt s vrstevníky i se staršími dětmi, pomocí něhož se učí kompromisům. „*Ve větší skupině dětí si vytvářejí vztahy k vrstevníkům a mají možnost navazovat přímo kamarádské vztahy, naučí se respektovat druhé a učí se být respektovány a uvědomit si své místo ve skupině*“ (Máma a já, únor 2009, s. 94). Návštěva mateřského centra má pozitivní vliv na osamostatňování dítěte, které si hraje mezi ostatními dětmi, zároveň ví, že je jeho rodič nablízku a v případě potřeby mu pomůže. Pro starší děti jsou mnohdy určeny i programy bez rodičů jakožto možnost osmělování se před vstupem do mateřské školky.

Ve většině případů navštěvují mateřská centra s dětmi matky. Primárním cílem těchto center je prevence sociálního vyloučení žen ze společnosti. „*Mateřská centra a obdobné organizace přispívají ke zkvalitnění života žen na mateřské dovolené*“ (Židlická, 2002, s. 40). Ženy mají možnost rozvíjet své schopnosti, vzdělávat se, nabídnout své dovednosti ostatním matkám. Tyto aktivity mají jasný účel - pomoci ženám, aby neztratily kontakt s okolním světem a jejich návrat na trh práce byl jednodušší. Mateřská a rodinná centra rozhodně nejsou určena matkám, které se doma nudí a neví, čím by naplnily svůj život. Matka by neměla být vnímána jen jako usměvavá, nažehlená, pečlivá pečovatelka o dítě a domácnost, je to především lidská bytost, která má svoje potřeby. Stejně tak neplatí, že matky chodí do center, aby se nemusely starat o dítě, nechají je tam volně pobíhat bez pozornosti, povídají si s ostatními u kávy nebo čaje. Právě naopak, chce-li být matka prospěšná, má k tomu v mateřském centru prostor. Mateřské centrum je pro matku také možnost navázat nová přátelství, poznat komunitu, ve které se dennodenně pohybuje.

Otcům jsou dveře mateřských a rodinných center otevřeny dokořán. Centra nabízí možnosti upevnování otcovské role.¹ Muži často stojí v pozadí jen jako pomocná ruka při drobných opravách a údržbě prostor, avšak stále častěji se podílejí na aktivitách mateřských center (Máma a já, květen 2013, s. 104). Otcové se dostávají do center díky svým dětem a partnerkám v rámci předporodního kurzu či mimořádných akcí pro celé rodiny. Centra jim mnohdy podporují nalezení společné aktivity s dítětem, pomáhají jim s programem pro jejich potomka, mnozí přiznávají, že je pro ně přínosné i sdílení zkušeností (Máma a já, červen 2009, s. 108 – 109).

Setkávání celých generací je další možností využití mateřských center. Cílem je, aby se generace od sebe navzájem učily a pomáhaly si. Vícegenerační soužití se stává celosvětovým trendem, proto i česká mateřská centra nabízí programy pro prarodiče i osamělé seniory. Mateřské centrum jim nabízí pocit, že jsou stále užiteční a potřební. Jsou pro vedení center zdrojem moudrosti, zkušeností i postřehů (Máma a já, prosinec 2013, s. 104 – 105).

Mateřská centra zasahují do života celé komunity. Zaměřuje se hlavně na zdravý životní styl a zdravé prostředí, ve kterém mohou vyrůstat naše děti. S tímto velmi úzce souvisí i ohleduplnost a šetrnost k přírodě. Mateřská centra směřují k tomu, aby v rámci jednotlivých komunit bylo smysluplně přetvářeno prostředí, například usilují o vznik nových dětských hřišť a jejich údržbu² (Máma a já, září, 2013, s. 104 – 105).

Přínos mateřských center shrnuje sama zakladatelka Rut Kolínská: „*Mateřská centra vytvářejí místa dobrých vztahů, vzdělávají příkladem i beze slov. Učí, co znamená být rodičem, jak se budují vztahy, umožňují sdílení zkušeností. Jsou otevřená, řízená aktivitou zdola... Dnes mluvíme o sociální inteligenci, emocionální výchově – to je praxe mateřského centra*“ (Máma a já, leden 2012, s. 111).

¹ Síť mateřských center ve spolupráci s Ligou otevřených mužů věnovala tématu velkou pozornost např. v kampani Táta dneska frčí.

² Tato problematika byla hlavním tématem kampaně Dětská hřiště dnes a přítště.

3.3 Zaměření a nabídka aktivit mateřských a rodinných center

Nabídka aktivit mateřských center je velmi různorodá. Programy mateřských a rodinných center musí být sestavovány tak, aby výnosy byly schopné pokrýt náklady. Většinou jsou programy rozděleny podle věku, a to od úplně nejmenších kojenců, po dospělé.

Zároveň však je nutné, aby centra byla dostupná všem sociálním skupinám, programy tedy nemohou být drahé, aby si je mohla dovolit navštěvovat široká veřejnost. Princip rovných příležitostí zaručují především mateřská a rodinná centra, která fungují pod záštitou Sítě mateřských center (Poslání sítě mateřských center, 2009, dostupné z: <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/ukoly-site-mc-v-cr/>).

Aktivity jsou z určité části založeny na dobrovolnicích a samy matky, které do center dochází, nabízejí své vlastní dovednosti a vědomosti a učí je ostatní. *„Jak známo, mateřská centra staví na principu svépomoci, tedy i vzdělávací nabídka často vychází nejprve z možnosti, které vyplývají ze schopností a dovedností těch, kdo tam přicházejí“* (Máma a já, září 2009, s. 110). Pokud tyto možnosti nejsou dostupné nebo jsou vyčerpány, samozřejmě organizátoři hledají v externím prostředí. V současné době se často objevuje otázka, zda je nutné zajistit odborného garanta pro jednotlivé programy. Odpovědi z řad vedoucích mateřských center se shodují na tom, že to popírá jejich základní myšlenku, tedy to, že do nich docházejí ženy, aby necítily samotu a mohly sdílet své myšlenky. Není nutná garance jiného člověka (Máma a já, září 2009, s. 110).

Aktivity, které nabízí mateřská a rodinná centra, se dají shrnout do několika základních okruhů. V první řadě se jedná o kreativní programy, kde děti a rodiče kreslí, vytváří výrobky z papíru, věnují se výrobě keramiky apod. Dalším okruhem jsou hudební či pohybové hudební programy. Jedná se o pohybové hry a cvičení s písničkami nebo hraní na hudební nástroje. Sportovní programy nabízejí širokou škálu stylů cvičení. V neposlední řadě mateřská centra nabízí i vzdělávací programy – jazykové, z oblasti psychologie, péče o děti a další.

Vedle stálých programů pořádají mateřská a rodinná centra speciální akce, které se pravidelně opakují. Sem můžeme zahrnout návštěvu divadelního představení pro nejmenší, akce ke Dni dětí, matek otců, adventní či velikonoční programy a tvoření, maškarní karnevaly nebo také bazary s dětským oblečením a potřebami.

3.4 Současný stav mateřských a rodinných center v Brně

Založení mateřského centra není až tak složitou záležitostí, jak by se mohlo zdát. Nové zakladatelky se mohou obrátit na krajské koordinátorky Sítě mateřských center, které poradí s veškerými právními záležitostmi, jako je založení spolku a sepsání stanov. Složitějším procesem se může pak jevit hledání vhodných prostor, které nejsou finančně zdrcující, avšak mají alespoň základní vybavení či hledání vhodných spolupracovníků, kteří budou pracovat za takřka nulový plat. Je nutné si taktéž naklonit představitele obce či městské části v případě většího města a dojednat s nimi možnosti pomoci a zaštitění celého projektu (nalezení vhodného prostoru, pomoc s provozními náklady, propagace centra i jeho akcí).

Jednoduché není ani sestavení programu. Plán centra by měl být atraktivní a zároveň finančně dostupný pro širokou škálu rodin. Pro úplného laika tedy vyvstává mnoho otázek, kterými se musí zabývat dříve, než se začne potýkat s konkrétními praktickými úkoly (Máma a já, leden 2013, s. 100 – 101).

Financování mateřských a rodinných center je záležitostí složitou. Někdy je označováno jako patchworkové hospodaření, kdy zakladatelé musí nakládat s obnosy získanými z mnoha zdrojů. Část financí pochází od obce (především ve formě sníženého nájmu či doplatků na provoz, čímž sníží centra vlastní výdaje). Je třeba, aby příjmy pokryly výdaje a zároveň, jak už bylo výše zmíněno, byly programy dostupné pro širokou veřejnost. Dalším zdrojem peněžité pomoci je vypisování projektů a žádostí o finanční podporu. Úspěšnost je zhruba čtvrtinová, tedy přibližně 25 % žádostí je vyřízeno kladně. V neposlední řadě je na zakladatelkách či zakladatelích, aby oslovovali sponzory z podnikatelské sféry a žádali je o finanční pomoc. Zaměstnanci v centrech jsou ve většině případů dobrovolníci a nedostávají za svoji práci žádný plat (Máma a já, září 2013, s. 105).

Je smutné, že v rámci mnohých mezinárodních struktur se hovoří o tom, že ženy na mateřské či rodičovské dovolené jsou ohroženou skupinou pro sociální vyloučení, avšak sféra neziskových organizací je v tomto ohledu značně podfinancovaná.

Zjistit počet mateřských center v Brně je složitá záležitost. Některá mateřská a rodinná centra spadají přímo pod kraj, jiná pod městskou část, další mají soukromé majitele. Ve spolupráci se Sítí mateřských center funguje v Brně šest organizací, avšak hledáme-li mateřská centra na internetu, nalezneme mnohá další.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE A METODOLOGIE VÝZKUMU

V teoretické části jsem se zajímala o vymezení pojmu volný čas, charakteristiku žen – matek a popis fungování mateřských center, se zaměřím na praktickou část. Zde nejdříve popíši cíl práce, vytyčím výzkumné otázky a budu se zabývat metodologií výzkumu.

4.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Cíl praktické části bakalářské práce je směřován k hodnocení nabídky aktivit jednotlivých mateřských center a dalších institucí, které zahrnují programy po matky na mateřské a rodičovské dovolené.

Druhou částí výzkumu pak bude zjistit, jaká mají matky očekávání od kvalitního mateřského centra.

V praktické části nezaměřím na dvě otázky:

1. Jaká je aktuální nabídka mateřských a rodinných center v Brně?
2. Co matky očekávají od kvalitního mateřského centra?

4.2 Metodologie výzkumu

Pro praktickou část bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. Tato forma výzkumu je vhodná, protože dovoluje získat velké množství informací.

V praktické části získávám informace tedy prostřednictvím analýzy textů. Nejprve internetových stránek vytipovaných mateřských center, kde získávám přehled o poskytovaných službách pro matky. Z nabídek vybírám programy určené pro děti od narození do tří let, což je častá doba, po kterou zůstávají matky na rodičovské dovolené. Zaměřuji se především na dopolední programy.

V další části výzkumu se věnuji informantům, od nichž získávám psaný názor na kvalitní mateřská centra. Sběr dat probíhal pomocí zadané otázky a písemné odpovědi. Informantům byla položena jedna otázka „Co očekáváte od kvalitního mateřského centra?“ Informanti měli prostor vyjádřit svůj názor psanou formou bez mého zásahu.

Pro rozbor textů používám metodu otevřeného kódování, kdy v textu vyhledávám významové jednotky (meaning units) a vytvářím z nich kategorie. Veškeré získané informace shrnuji v samostatných kapitolách a v závěru bakalářské práce.

5 MATEŘSKÁ A RODINNÁ CENTRA V BRNĚ

Pro praktickou část bakalářské práce jsem zvolila rozbor nabídky jednotlivých mateřských center. V každé brněnské městské části jsem si vytypovala jedno mateřské centrum, jehož aktivity budu sledovat a srovnávat s ostatními. Zajímá mě, jaká je aktuální nabídka brněnských mateřských a rodinných center a dalších institucí, které vyhražují čas matkám na mateřské a rodičovské dovolené.

Vzhledem k tomu, že se bakalářská práce věnuje ženám na mateřské a rodičovské dovolené, bude výběr programů směřován na děti od narození do tří let a na dopolední programy, které jsou ženami často navštěvované.

Všechna rodinná centra se shodují v tom, že nabízejí programy stálé, které mají ve své nabídce zejména v týdenních intervalech. Vedle toho mateřská centra přinášejí akce speciální většinou k příležitosti významného dne. Mimo rodinných center, která nejsou vybudovány ve všech městských částech, fungují kluby maminek při střediscích volného času nebo sama střediska poskytují programy pro matky s dětmi.

Pro rozbor nabídky mateřských center jsem zvolila procházení internetových stránek jednotlivých center, na kterých najdeme celou skladbu nabízených programů. V současné době se jedná o nejjednodušší cestu, jakým způsobem získá matka na mateřské dovolené potřebné informace. Matka se může podívat na podrobnější popis aktivity a zároveň na mnohých internetových stránkách funguje i online přihlášení, čímž je možné potvrdit svoji účast. Na internetových stránkách také zjistí informace o pořádaných mimořádných programech, o zrušení či přesunutí kroužků nebo se může prostřednictvím internetu omluvit z nepřítomnosti na lekci. Zároveň i v různých diskusních fórech na internetu najde názory ostatních rodičů na programy a přístup center.

5.1 Mateřská a rodinná centra v jednotlivých městských částech

K mateřským a rodinným centrům budeme těžko hledat přesnou definici. Nikde není přesně stanoveno, jak by mělo mateřské centrum vypadat, jak by mělo fungovat a jakou nabídku zahrnovat. Některé principy stanovuje Síť mateřských center a nalezneme je v kapitole Mateřská a rodinná centra. Právě v tomto taktéž nalezneme nejednotnost. Fungujících mateřských center v Brně není mnoho, proto jsem se zaměřila i na kluby matek, případně volnočasová střediska.

Pokusila jsem se v každé městské části najít jedno **mateřské centrum, klub maminek nebo středisko volného času**, které dává prostor matkám a jejich dětem. Některé organizace mají otevřeno denně, jiné nabízí program pro matky jedenkrát týdně či méně často.

Ač jedním z hlavních cílů mateřských dle Sítě mateřských center je snadná dostupnost a malá vzdálenost matkám a dětem, nachází se v Brně některé městské části bez těchto aktivit. Mateřské centrum nemají městské části Jih, Útěchov, Ořešín, Jehnice, Kníničky, Královo pole. Ač na různých serverech najdeme odkazy na Židlické Mateřské centrum U Sluníčka, jejich webové stránky ani jiný kontakt nefungují. V podobné situaci je také Klub Míša Kulička v Maloměřicích a Obřanech. V ostatních městských částech je tato instituce zastoupena.

Mateřská a rodinná centra nalezneme v Líšni (Rodinné centrum Pastelka), Černovicích (Rodinné centrum Rolnička), Tuřanech (Mateřské centrum Doma), dále pak v městské části Střed (Mateřské centrum Loučka), Řečkovice a Mokrá Hora (Rodinné centrum Matáta), Nový Lískovec (Mateřské centrum Sedmikráska), Komín (Vzdělávací rodinné centrum Montessori), Sever (Pracoviště Lesná), Starý Lískovec (Pracoviště Linka), Kohoutovice (Pracoviště Legato³).

Kluby maminek a rodičů spolupracují se středisky volného času nebo jinou institucí a využívají jejich prostory. Jsou zastoupeny v městských částech Vinohrady (Klub maminek při pobočce Domeček), Židenice (Klub maminek Paleta, pobočka JUNIORu - Domu dětí a mládeže), Slatina (Klub maminek ve Fantázii, pobočka JUNIORu - Domu dětí a mládeže), Žabovřesky (Klub maminek Klubko při Salesiánském středisku mládeže), Ivanovice (Klub rodičů s dětmi Ivanovice), Bohunice (Klub pro rodiče s dětmi od 0 do 3 let), Jundrov (Klub maminek), Medlánky (Dětský klub "Medlánci"), Žebětín (Klub maminek Krteček).

Centrum volného času je zřízeno v Bohunicích (Centrum volného času Bystrouška) a Bosonohách (Integrované centrum volného času BOSA).

³ Pracoviště Legato, Linka a Lesná spadá pod Středisko volného času Lužánky. Zastoupení tohoto střediska nalezneme v mnohých dalších městských částech (Lidická, Bohunice, Kohoutovice, Nový Lískovec, Vinohrady, Žabovřesky), proto jsem se snažila vybrat jinou instituci zastoupenou v městské části.

5.2 Popis nabídky mateřských a rodinných center v Brně

Nabídka mateřských a rodinných center je velice pestrá a rozmanitá. V podstatě můžeme nabízené aktivity rozdělit na dva okruhy – stálé a speciální. Každé mateřské centrum se snaží vytvořit svou stálou nabídku natolik pestrou, aby byla lákavá pro velký okruh návštěvníků. Jak už bylo výše zmíněno, zároveň vytváří řadu speciální akcí, které se vážou k významným dnům v roce.

Co se týká věkové hranice, i v tomto ohledu se centra snaží vyjít svým klientům vstříc. V dopoledních hodinách se v nabídce objevují programy pro menší děti od narození do předškolního věku. Pro matky na rodičovské dovolené jsou koncipované tak, aby mohly mít svoje dítě u sebe, nebo centra zajišťují hlídání v tamější herně. Centra také nabízejí dopolední programy pro starší děti bez rodičů. Nicméně velkým nedostatkem těchto organizací je, že jen velmi málo z nich nabízí aktivity pro matky, při kterých by mohly být jejich děti s nimi. V odpoledních hodinách pak nabídky zahrnují programy opět pro děti předškolního věku a pro školáky a ve večerních hodinách pak cvičení pro dospělé bez dětí.

V mateřských centrech najdeme několik okruhů činností, které nabízí v podstatě každá organizace pro matky s dětmi. Jedná se o aktivity pohybové, hudební (případně pohybově hudební), kreativní či výtvarné a vzdělávací programy.

V Brně jsou tedy zastoupeny všechny typy institucí – mateřská i rodinná centra, kluby matek i volnočasová střediska, která nabízejí program pro matky. Velkou organizací, která zabezpečuje volnočasové aktivity je SVČ Lužánky, které má zastoupení v několika městských částech. Do bakalářské práce jsem je volila pouze tehdy, když nebylo k dispozici jiné mateřské centrum.

Rodinné centrum Pastelka, které se nachází v městské části Brno Líšeň, poskytuje programy pro matky s dětmi v dopoledních i odpoledních hodinách, a to pro děti od 2 měsíců. V programu centra nalezneme pohybové a hudební programy. Pro matky má Pastelka v nabídce pouze cvičení po porodu, a to jedenkrát týdně, avšak na internetových stránkách nikde není psáno, zda mohou být děti cvičení přítomny (Pastelka, dostupné z: <http://www.pastelka.net/cz/program>).

Rodinné centrum Rolnička má ve své dopolední nabídce kroužky z každého okruhu, tedy hudební a pohybové, výtvarné, zároveň nabízí jednou měsíčně čtení pro děti a čtyřikrát týdně zabezpečuje školku pro děti od dvou let. Dvakrát měsíčně se v programu objevuje

Podpůrná skupina kontaktního rodičovství pro rodiny, kde se setkávají rodiče a vyměňují si zkušenosti (Rolnička, dostupné z: <http://rolnicka-cernovice.webnode.cz/aktivita/>).

Mateřské centrum Doma jako jedno z mála poskytuje vzdělávání v cizím jazyce pro děti od roku a půl a výtvarný kroužek Hrátky s barvičkami pro děti od jednoho roku. Hudebně pohybový program je pak určen pro děti od narození. Pro samotné matky program zabezpečen není (Mateřské centrum Doma, dostupné z: http://mcdoma.cz/krouzky_deti/).

Mateřské centrum Loučka má organizovaný hudební a pohybový program pro děti od roku a půl. Dále nabízí hlídání dětí od jednoho roku v dětské skupině Palouček (Mateřské centrum Loučka, dostupné z: <http://www.vytvarnadilnaloucka.cz/rozvrh>).

Řečkovické **Rodinné centrum Matáta** má poměrně specifický program. Od pondělí do čtvrtka nabízí dopolední hernu s programem pro děti od jednoho roku. Dále pro rodiče s dětmi je k dispozici Podpůrná skupina pro kojení a nošení dětí, ve které laktiční poradkyně a poradkyně pro nošení pomáhá rodičům v této problematice. Jedenkrát za měsíc pak mohou rodiče zjistit informace o látkových plenách. Vedle tohoto ještě nabízí Matáta pro matky kurz šité knihy quiet book a kurz zdravého vaření (Rodinné centrum Matáta, dostupné z: <http://rcmatata.weebly.com/pravidelnyacute-program.html>).

Mateřské centrum Sedmikráska poskytuje služby pro rodiče s dětmi od 6 měsíců a jedná se o pohybově hudební programy, tedy cvičení s písněmi a říkadly. Program pro ženy nabízí pouze ve večerních hodinách (Mateřské centrum Sedmikráska Brno, dostupné z: <http://www.mcsedmikraskabrno.cz/pravidelny-program/>).

Vzdělávací rodinné centrum Montessori zakládá svůj přístup k dítěti na montessori pedagogice. Nabízí aktivity hudební a pohybové v souladu s vnímáním individuálních potřeb každého dítěte. Pro rodiče toto centrum vypisuje vzdělávací kurzy, např. Cesta k vědomému rodičovství (Vzdělávací rodinné centrum Montessori, dostupné z: <http://www.montessori-brno.cz/terminy-programu/>).

Pracoviště Lesná střediska volného času Lužánky poskytuje služby pro matky prostřednictvím Cvičení s kočárky a dále pak cvičení pro děti do 3 let (Pracoviště Lesná, dostupné z: <http://lesna.luzanky.cz/krouzky/>). Stejně jako ostatní **pracoviště Linka a Legato** provozuje dopolední rozvíjící program pro děti od dvou a půl let. Legato nabízí programy spíše pro starší děti (Pracoviště Legato, dostupné z: <http://legato.luzanky.cz/krouzky/>). Linka pak má program pro děti od 2 a půl let. Linka pak provozuje Klub maminek Barvínek (pracoviště Linka, dostupné

z: <http://linka.luzanky.cz/krouzky/>). **Pracoviště Lány** v Bohunicích opět zajišťuje SVČ Lužánky a nabízí dopolední pohybový a hudební program pro děti od půl roku vedený formou Baby klubu (Pracoviště Lány, Dostupné z: <http://lany.luzanky.cz/krouzky/>).

Klub maminek při pobočce Domeček nabízí program jedenkrát týdně, a to vždy v pondělí dopoledne, kdy je otevřená herna bez omezení věku a vždy je připraven vzdělávací program pro matky. Sportovní aktivity pro malé děti a matky zajišťuje v prostorách Domečku program Fitmami, ve kterém mohou matky cvičit v dopoledních hodinách čtyřikrát týdně za přítomnosti svých dětí (Domeček Brno Vinohrady, Dostupné z: <http://www.domeckvinohradybrno.cz/klub-maminek/>).

Klub maminek Paleta nabízí ve Family klubu v rámci jednoho programu hudebně pohybové i výtvarné aktivity. Klub maminek Paleta zaštiťuje Dům dětí a mládeže Helceletova, který má mimo klub maminek zastoupení i v dalších městských částech (Paleta, Dostupné z: <http://www.helceletka.cz/doku.php/pobocky/paleta/onas/start>).

Klub maminek Klubko při Salesiánském středisku mládeže zajišťuje aktivity pro rodiče i děti od narození. Jedenkrát měsíčně zajišťuje cvičení pro maminky s hlídáním dětí (Klub maminek, dostupné z: <http://brno.sdb.cz/stredisko/klub-maminek/>).

Klub rodičů s dětmi Ivanovice se schází jedenkrát týdně v tělocvičně, kde se rodiče s dětmi věnují hudebním, pohybovým i výtvarným aktivitám. Pro samotné matky aktivity nenabízí (Klub rodičů s dětmi Ivanovice, dostupné z: <http://iklubik.webnode.cz/>).

Klub maminek Pírko v Jundrově zaštiťuje Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání Brno. Proto i jeho program směřuje k životnímu prostředí. V současné chvíli je jeho činnost příležitostná, protože Klub hledá nové prostory, kde by mohl dobře fungovat, provozovat nekuřáckou kavárnu, školku a programy pro děti i matky (Pírko, dostupné z: <http://jundrovpirko.stranky1.cz/plany/>).

Dětský klub "Medlánci" poskytuje služby pro rodiče a děti ve formě pohybových a hudebních programů. Dále zajišťuje hlídání dětí od 2 let s programem. Pro matky nabízí kurz pilates a jogy s hlídáním dětí v miniškolce Rosnička (Dětský klub "Medlánci", dostupné z: <http://www.medlanci.cz/klubiky/>).

Klub maminek Krteček funguje v týdenních intervalech. V rámci dopoledního programu se mohou rodiče a děti účastnit pohybového, hudebního a výtvarného programu (Klub maminek Krteček, dostupné z: <http://z-hlasatel.cz/krtek/>).

Pracoviště Fantázie při DDM Helceletova poskytuje pohybové, hudební i výtvarné programy pro děti od 6 měsíců. Dále zajišťuje Poradnu pro rodiče, dále pak sobotní akce pro táty s dětmi (Fantoška, dostupné z: <http://www.fantoska.org/krouzky.php>).

Centrum volného času Bystrouška nabízí všemožné kurzy pro děti, příměstské tábory a akce k významným dnům v roce (Mikuláš, Velikonoce) pod DDM Helceletova. Veškeré programy pro rodiče s dětmi se konají v odpoledních hodinách. Cvičení pro ženy probíhá pouze ve večerních hodinách, nepředpokládá se tedy, že děti budou přítomny (Bystrouška, dostupné z: http://www.helceletka.cz/doku.php/pobocky/bystrouska/rodice_s_detmi/start).

Integrované centrum volného času BOSA nabízí pohybové, hudební, výtvarné programy pro děti od narození. Dále pro děti od 2 a půl let zajišťuje výuku angličtiny (Bosa, dostupné z: <http://www.bosabrno.cz/program-20152016-aktual-21-10-2015/>).

Tab. 1 Přehled aktivit mateřských center, klubů maminek a středisek volného času

Název organizace	Hudební	Pohybový	Výtvarný	Vzdělávací	Školka	Pro matky
RC Pastelka	ano	ano	ne	ne	ne	ano
RC Rolnička	ano	ano	ano	ano	ano	ano
MC Doma	ano	ano	ano	ano	ne	ne
MC Loučka	ano	ano	ne	ne	ano	ne
RC Matáta	ano	ano	ne	ano	ne	ano
MC Sedmikráska	ano	ano	ne	ne	ne	ne
Vzdělávací rodinné centrum Montessori	ano	ano	ne	ano	ne	ano
Pracoviště Lesná	ano	ano	ne	ne	ano	ano
Pracoviště Linka	ano	ano	ne	ne	ano	ne
Pracoviště Legato	ne	ne	ne	ne	ano	ne
Pracoviště Lány	ano	ano	ano	ne	ano	ne
Klub maminek při pobočce Domeček	ano	ano	ano	ano	ne	ano

Klub maminek Paleta	ano	ano	ano	ne	ne	ne
Klub maminek Klubko	ano	ano	ano	ne	ne	ano
Klub rodičů s dětmi Ivanovice	ano	ano	ano	ne	ne	ne
Dětský klub "Medlánci"	ano	ano	ne	ne	ano	ano
Klub maminek Krteček	ano	ano	ano	ne	ne	ne
Pracoviště Fantázie	ano	ano	ano	ano	ne	ano
Centrum volného času Bystrouška	ano	ano	ne	ne	ne	ne
Integrované centrum volného času BOSA	ano	ano	ano	ano	ano	ne

5.3 Shrnutí předchozí kapitoly

Mateřská a rodinná centra, kluby maminek či centra volného času v Brně nabízí širokou škálu programů, které jsou určené pro děti od narození. Jedná se zejména o programy pohybové hudební, případně výtvarné. Zde mají rodiče opravdu možnost vybrat si, co je zajímavá a kam by chtěli se svým dítětem docházet.

Pro samotné matky je program mateřských center a dalších organizací méně pestrá. Jestliže se budeme držet jednoho z požadavků Sítě mateřských center, že mají pomáhat v prevenci sociálního vyloučení, pak nenabízejí matkám dostatek prostoru pro jejich vlastní seberealizaci. Jak již bylo řečeno v teoretické části, mnohé matky výhradní péče o potomka naplňuje, avšak mnohé ne. Právě ty hledají možnosti sebeuplatnění.

V brněnských institucích nalezneme tyto možnosti pouze v Rodinném centru Pastelka. Zde je v nabídce Cvičení po porodu, které se uskutečňuje jedenkrát týdně.

Stejně tak jedenkrát týdně dopoledne nabízí Pracoviště Lesná Cvičení s kočárky, které se odehrává ve venkovním prostředí.

V dětském klubu "Medlánci" je možné si jedenkrát do týdne zacvičit pilates, avšak hlídání dětí je zajištěno za další poplatek v miniškolce.

Ve vinohradském Domečku jsou otevřena aktivity pro matky čtyřikrát týdně. Děti si ve stejné místnosti, kde matky cvičí, hrají, mají je tedy pod vlastním dohledem a mohou se o ně kdykoliv postarat.

Rukodělný kurz pro matky nabízí pouze Rodinné centrum Matáta, a to kurz Textilní kniha a Kurz zdravého vaření – nevaření jedenkrát v měsíci. Jednou týdně pak mohou rodiče navštívit Podpůrnou skupinu pro kojení a nošení dětí. Obdobnou aktivitu má dvakrát měsíčně Rodinné centrum Rolnička, kde Podpůrnou skupinu kontaktního rodičovství vede stejná lektorka jako v Matátě.

Vzdělávací programy poskytuje Vzdělávací rodinné centrum Montessori, které nabízí edukační semináře k montessori pedagogice cirka každý týden. Rodiče mohou získat informace na seminářích o vlivu hudby ve výchově, osobnostní rysy dětí a vědomém rodičovství.

Pokud vnímáme ze sociálně pedagogického hlediska matky na rodičovské dovolené jako ohroženou sociálním vyloučením, bylo by vhodné prostřednictvím rodinných a mateřských center pomáhat matkám rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti, případně předávat nové vzdělání. Mateřská a rodinná centra by mohla nabízet semináře v pedagogické či psychologické oblasti, zejména by pro matky na mateřské dovolené mohly být přínosem semináře o mezilidských vztazích a jednání s ostatními lidmi, kurzy asertivity či sebepoznání.

Dále by se centra mohla zaměřit na finanční gramotnost. Vezměme si, že řada žen je zvyklá na určitý příjem, pokud si zvolí rodičovský příspěvek do tří let věku dítěte, klesá jejich příjem na více než třetinu průměrného platu. Tato situace nemusí být pro řadu žen jednoduchá a musí se naučit vyjít s mnohem menší částkou, než na jakou byly zvyklé. Vedle práce s financemi by byly vhodné kurzy pro začínající podnikatele, kde by se ženy dozvěděly, co vše je třeba pro vznik vlastního podnikání, případně by jim odborník poradil, zda je jejich podnikatelský plán funkční a co by bylo možné zlepšit.

6 MATKY V MATEŘSKÝCH CENTRECH

Matky na rodičovské dovolené využívají programů mateřských center nebo si pro trávení volného času vybírají nějakou další instituci. K programům přistupují s určitými požadavky a vybírají si ty, které jsou podle nich nejvhodnější.

Druhá výzkumná otázka zní „Co matky očekávají od kvalitního mateřského centra?“

Na odpověď jsem se zeptala devíti informantů.

Informant 1 preferuje kvalitní prostředí a zázemí mateřského centra, „*vstřícné lektorky*“ (Inf. 1) chystají plnohodnotný program. „*Nerozplizne se program v tlachání o čemkoliv*“ (Inf. 1). Vedle stálé nabídky jsou důležité i speciální akce mateřského centra.

Informant 2 potřebuje komunikovat s mateřským centrem elektronicky a mít v něm prostor pro obstarání dítěte. Nabídka mateřských center by měla obsahovat programy pro starší děti a samotné matky.

Informant 3 vyžaduje „*profesionální personál*“ (Inf. 3), který zvládne řídit program „*nenásilně, ale přitom nedovolí, aby byl program nekoncepční a rozplizlý*“ (Inf. 3). Centra by měla vedle dobrého prostředí nabízet rozmanitý program i pro matky, protože je „*pro matky a jejich psychickou pohodu důležité mít možnost něco nového se naučit v přítomnosti svých dětí*“ (Inf. 3).

Informant 4 očekává lehkou dostupnost a milé prostředí. Letkorky by měly být spíš samy matky. „*Maminky by mohly věnovat chvíli jen samy sobě s klidným vědomím, že jsou kdykoliv k dispozici své ratolesti*“ (Inf. 4). Nabídka by měla zahrnovat přednášky, cvičení, „*kurzy psaní životopisů*“ (Inf. 4), poradnu pro různé problémy. Mateřské centrum plní „*funkci sociálního zázemí a vzdělávacího prostoru*“ (Inf. 4).

Informant 5 požaduje „*dobré zázemí*“ a „*kvalitní služby pro děti, ale i pro rodiče*“ (Inf. 5). Postrádá možnost seminářů a vzdělávání pro matky.

Pro **Informanta 6** je vedle přístupu zaměstnanců centra rozhodující, že jsou děti přítomny při cvičení matek bez příplatků za hlídání, že nabízí „*dobré cvičení se zpíváním pro děti za rozumnou cenu*“ (Inf. 6) a že je možnost náhrady zmeškaných lekcí.

Informant 7 očekává „*volný prostor*“ (Inf. 7) pro hraní dětí a matky. Dále požaduje zajímavé přednášky.

Informant 8 chce mít v mateřském centru zázemí pro matky s dětmi, „*jasně stanovený program*“ (Inf. 8), který by byl variabilní a placený od každé lekce. Dostupnost a speciální akce jsou také důležité.

Informant 9 si přeje kvalitní zázemí mateřského centra s prostorem pro malé děti, šatnami, vhodnými hračkami. Velkým požadavkem jsou „*přehledné a především fungující webové stránky*“ (Inf. 9), dobrý personál a netradiční nabídka programů „*montessori, waldorfská pedagogika, keramika...*“ (Inf. 9).

Téměř jednohlasně se ženy – matky shodují v tom, že mateřské centrum má vytvářet **kvalitní náplň programu**. Program má mít koncept a řád (Inf. 1, Inf. 3, Inf. 8) a je třeba „*mít při odchodu pocit, že jsme něco dělali*“ (Inf. 1). Konkrétně matky hovoří o programech pohybově hudebních (Inf. 3, Inf. 5, Inf. 6), o prostoru pro hru dětí (Inf. 6, Inf. 7), kurzy pro starší děti bez rodičů (Inf. 2). V jednom případě pak informantka požaduje nadstandardní program založený na principech Montessori a Waldorf pedagogiky (Inf. 9). Vedle pravidelného programu by měla mateřská centra pořádat i **speciální akce** – „*jarní, vánoční a jiné příležitostné dílničky, pálení čarodějnic, prostě akce, co souvisí s koloběhem roku*“ (Inf. 1), „*komunitní akce, bazárky, dobročinné akce*“ (Inf. 8).

Kromě kvalitního programu pro děti se v odpovědích objevuje požadavek **aktivit pro samotné matky**. V některých odpovědích nalezneme i jasnější požadavky na tyto programy - „*aktivit různého typu, hudební, pohybové, kreativní, vzdělávací*“ (Inf. 3), přednášky, semináře a diskuze na aktuální témata či cvičení pro ženy. Přičemž by programy měly být **finančně dostupné** (Inf. 6, Inf. 7).

Vedle vhodně pojaté nabídky aktivit je pro matky důležité také **zázemí** mateřského centra – čistota (Inf. 1), možnost ohřátí jídla a prostor na nakrmení, nakojení a přebalení dítěte (Inf. 1, Inf. 2, Inf. 3, Inf. 5, Inf. 9), uzamykatelná šatna či skříňka (Inf. 1, Inf. 2), „*kvalitní a především nezničené a nezávadné hračky*“ (Inf. 9). K vybavenosti mateřských center patří i **online komunikace**, přehlednost internetových stránek a možnost online přihlašování na kurzy (Inf. 2, Inf. 8, Inf. 9). V odpovědích se minimálně objevuje **dostupnost** mateřského centra, a to pouze u Informanta 4 a 8.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je věnována ženám na mateřské a rodičovské dovolené a jejich naplňování volného času. Ženy na rodičovské dovolené patří mezi skupiny, které jsou ohrožené sociální izolací. Jedná se o mladé ženy, které se nejčastěji po dvou a více letech vrací do zaměstnání a tento návrat by pro ně měl být co nejjednodušší.

Pojem volný čas byl charakterizován z hlediska několika vědních disciplín, především pedagogiky, psychologie, sociologie. Bylo zjištěno, že samotné vnímání volného času a jeho vhodné náplně je značně individuální záležitost. Pokud vnímáme naše aktivity jako smysluplné, ani zdaleka nemusí připadat zajímavé někomu jinému.

Rodičovství beze sporu mění život a životní styl každého, kdo se rozhodne založit rodinu. Mění také chápání volného času a jeho náplň. Volný čas alespoň na nějakou dobu splývá s denním rytmem dítěte. Ne každou matku výhradní péče o potomka uspokojuje natolik, aby se nemusely věnovat jiné práci či se vrátit ke svým koníčkům. I z tohoto důvodu mají možnost využít služeb mateřských a rodinných center. Matky zde naleznou prostor pro sociální kontakty, kterých v období nástupu na mateřskou dovolenou rapidně ubude, možnost sdílení svých zkušeností, hernu pro děti, nabídku kurzů a mnoho dalšího.

V praktické části byl věnován prostor organizacím, které se věnují volnému času matek. V Brně fungují tři typy takovýchto organizací, a to rodinná a mateřská centra, kluby maminek při jiných institucích a volnočasová střediska.

Nabídka brněnských mateřských center je hodně rozsáhlá. Nalezneme v nich velký počet aktivit pro děti od narození. Jedná se o kroužky pohybové, hudební či výtvarné většinou rozdělené podle věku. Mnohá mateřská centra nabízejí i aktivity pro starší děti bez přítomnosti rodičů či možnost umístit dítě do školky. V nabídce nalezneme mnoho aktivit pro dospělé, většinou v odpoledních a večerních hodinách.

Co mnohá mateřská centra postrádají je program pro ženy – matky, při kterých by mohlo být jejich dítě přítomno. Pravidelný cvičební program, ideálně v různých dopoledních časech, aby se matky mohly alespoň částečně přizpůsobit dennímu rytmu dítěte, nalezneme pouze v jednom mateřském centru v Brně, a to na Vinohradech. Některá další centra nabízí alespoň týdenní program. V jiných nalezneme program pouze pro děti různého věku. Obdobnou výjimkou jsou kreativní či vzdělávací semináře pro ženy – matky.

Z hlediska sociální pedagogiky by byl postup pro zlepšení této situace jasný. Mateřská centra by měla hledat například mezi matkami navštěvujícími centra takové, které by mohly poskytnout odborné znalosti a nabízet je dále. Nebo by měla najímat odborníky, kteří semináře povedou. Situace mateřských center je mnohdy složitá finančně a vždy záleží na konkrétních lidech, zda je chuť nějaké nové aktivity podnikat. Stejně tak by mohla posloužit k dalšímu výzkumu problematika, jaké procento matek z řad klientů center má zájem o vzdělávací programy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Odborná literatura

- [1] ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek, 1996. ISBN 80-901796-7-3.
- [2] BADINTER, Elisabeth. *Materská láska od 17. Storočí po súčasnosť*. Bratislava: Aspekt, 1998. ISBN 80-85549-04-2.
- [3] ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- [4] DLABAČOVÁ, Marie. Psychické změny po porodu. In: *Mateřství academia centrum UTB*. Zlín: UTB, 2008. CD nosič
- [5] DOLEŽALOVÁ, Hana. *Nápady pro maminky na mateřské dovolené*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-895-3.
- [6] DUMEZEDIÉR, Joffre. *K civilizaci volného času*. 1965.
- [7] FRYJAUFOVÁ, Eva. *Mateřská a rodičovská dovolená v otázkách a odpovědích (nejen pro maminky)*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1454-4.
- [8] HODAŇ, Bohuslav, DOHNAL, Tomáš. *Rekreologie*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-244-2197-1.
- [9] KŘEMENOVÁ, Jana. Mateřské pouto. In: *Mateřství academia centrum UTB*. Zlín: UTB, 2008. CD nosič
- [10] MAREŠ, Jiří, PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [11] MAŘÍKOVÁ, Hana. *Proměny současné české rodiny (Rodina – gender – stratifikace)*. Praha: Slon, 2000. ISBN 80-85850-93-1.
- [12] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
- [13] MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 2002. ISBN 80-86429-05-9.
- [14] NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.
- [15] PÁSKOVÁ, Martina, ZELENKA, Josef. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-880-2.
- [16] PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

- [17] POLI, Osvaldo. *Maminky, které milují příliš*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-224-4
- [18] PŘADKA, Milan. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2033-4.
- [19] PŘIB, Jan. *Mateřská a rodičovská dovolená*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0216-9.
- [20] SEARS, William, SEARSOVÁ, Martha. *Kontaktní rodičovství: rozumná cesta k pochopení a výchově dětí*. Praha: Agro, 2012. ISBN 978-80-2570-597-1.
- [21] SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- [22] SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1275-7.
- [23] SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X.
- [24] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie – dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [25] VÁŽANSKÝ, Jiří. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.
- [26] *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
- [27] VESELÁ, Jana. *Základy sociologie volného času*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. ISBN 80-7194-187-5.

Časopisy

- [28] Co přineslo první mateřské centrum? *Máma a já*. Praha: Orbis in, 2012, leden, s. 110 – 111. ISSN 1335-9320.
- [29] Děti v mateřských centrech – mateřská centra dětem. *Máma a já*. Praha: Orbis in, 2009, únor, s. 94 – 95. ISSN 1335-9320.
- [30] DUMEZEDIÉR, Joffre. Volný čas. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1966, s. 443 – 447. ISSN 0038-0288.
- [31] Mateřská centra jako prostor pro táty. *Máma a já*. Praha: Orbis in, 2013, květen, s. 104 – 105. ISSN 1335-9320.
- [32] Mateřská centra pro celou rodinu. *Máma a já*. Praha: Orbis in, 2009, leden, s. 94 – 95. ISSN 1335-9320.

- [33] Mateřské centrum nejen pro mámy vašeho věku. Praha: Orbis in, 2013, prosinec, s. 104 – 105. ISSN 1335-9320.
- [34] Pět obvyklých mýtů o mateřských centrech. *Máma a já*. Praha: Orbis in, 2013, září, s. 104 – 105. ISSN 1335-9320.
- [35] Síť mateřských center exportuje své know-how. *Máma a já*. Praha: Orbis in, 2008, květen, s. 94 – 95. ISSN 1335-9320.
- [36] Tátové, mateřská centra otevírají cestu do nepoznaného světa. *Máma a já*. Praha: Orbis in, 2009, červen, s. 108 – 109. ISSN 1335-9320.
- [37] Quo vadis, mateřská centra. *Máma a já*. Praha: Orbis in, 2011, prosinec, s. 110 – 111. ISSN 1335-9320.
- [38] ŽIDLICKÁ, Markéta. Mateřská centra. *Moderní obec*. Praha: Profi Press, 2002, roč. 8, č. 8, s. 40. ISSN 1211-0507.

Internetové zdroje

- [39] Co jsou mateřská centra. *Síť mateřských center, o. s.* [online]. © 2009 [cit. 2015-11-16]. Dostupné z: <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/co-jsou-mc/>
- [40] Časový program kroužků. *Rolnička*. [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://rolnicka-cernovice.webnode.cz/aktivity/>
- [41] Dopolodní programy 2015/2016. *Klub maminek*. [online]. © 2016 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://brno.sdb.cz/stredisko/klub-maminek/>
- [42] Jaké máme plány. *Klub maminek Pírko z Brna Jundrova*. [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://jundrovpirko.stranky1.cz/plany/>
- [43] Kdo jsme a co děláme. *Paleta*. [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.helceletka.cz/doku.php/pobocky/paleta/onas/start>
- [44] Klub maminek. *Domeček Brno Vinohrady*. [online]. © 2016 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.domeckvinohradybrno.cz/klub-maminek/>
- [45] Klub maminek Krteček. *Klub maminek Krteček*. [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://z-hlasatel.cz/krtcek/>
- [46] Klubíky – pohybově hudební cvičeníčka pro rodiče s dětmi. Dětský klub "Medlánci" [online]. © 2008 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.medlanci.cz/klubiky/>
- [47] KOLÍNSKÁ, Rut. *Síť mateřských center v České republice – Ohlednutí za uplynulých 10 let*. [online]. © 2009 [cit. 2016-12-30]. Dostupné z:

http://www.materska-centra.cz/download.php?FNAME=1156851364.upl&ANAME=MC_sbornik_cely.pdf

- [48] Kroužky. *Pracoviště Lány*. [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://lany.luzanky.cz/krouzky/>
- [49] Kroužky. *Pracoviště Legato*. [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://legato.luzanky.cz/krouzky/>
- [50] Kroužky. *Pracoviště Lesná*. [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://lesna.luzanky.cz/krouzky/>
- [51] Kroužky. *Pracoviště Linka*. [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://linka.luzanky.cz/krouzky/>
- [52] Kroužky-akce. *Mateřské centrum Doma*. [online]. © 2007 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: http://mcdoma.cz/krouzky_deti/
- [53] Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23/1991 Sb.). [online]. [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s5&q5=all>
- [54] Nový pravidelný program. *Mateřské centrum Sedmikráska Brno*. [online]. © 2008 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.mcsedmikraskabrno.cz/pravidelny-program/>
- [55] O nás. *Klub rodičů s dětmi Ivanovice*. [online]. © 2008 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://iklubik.webnode.cz/>
- [56] Poslání sítě mateřských center. *Sít' mateřských center*. [online]. © 2009 [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/ukoly-site-mc-v-cr/>
- [57] Pravidelný program. *Rodinné centrum Matáta*. [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://rcmatata.weebly.com/pravidelnyacute-program.html>
- [58] Pravidelný rozvrh. *Loučka výtvarná dílna pro děti i rodiče*. [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.vytvarnadilnaloucka.cz/rozvrh>
- [59] Pro rodiče s dětmi. *Bystrouška*. [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.helceletka.cz/doku.php/pobocky/bystrouska/rodice_s_detmi/start
- [60] Program 2015/2016 . *Bosa*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.bosabrno.cz/program-20152016-aktual-21-10-2015/>
- [61] Program od února 2016. *Pastelka rodinné centrum*. [online]. © 2015 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.pastelka.net/cz/program>

- [62] Stálý program – školní rok 2015/2016. *Montessori vzdělávací rodinné centrum*. [online]. © 2009 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.montessori-brno.cz/terminy-programu/>
- [63] ŠAMANOVÁ, Gabriela. *Volný čas*. www.cvvm.soc.cas.cz/ [online]. 2010 [cit. 2015-08-25]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3718/f3/100994s_OZ100114.pdf
- [64] Zájmové kroužky. *Fantoska*. [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.fantoska.org/krouzky.php>
- [65] Zákoník práce 2015. *Zákoník práce* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://zakonik-prace.cz/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DDM Dům dětí a mládeže

MC Mateřské centrum

RC Rodinné centrum

SVČ Středisko volného času

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Přehled aktivit mateřských center, klubů maminek a středisek volného času

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: Informant 1

PŘÍLOHA P II: Informant 2

PŘÍLOHA P III: Informant 3

PŘÍLOHA P IV: Informant 4

PŘÍLOHA P V: Informant 5

PŘÍLOHA P VI: Informant 6

PŘÍLOHA P VII: Informant 7

PŘÍLOHA P VIII: Informant 8

PŘÍLOHA P IX: Informant 9

PŘÍLOHA P I: INFORMANT 1

Tedy očekávám: uzamykatelnou šatnu z níž se mi nebudou ztrácet čepice, prostor kam pohodlně umístím kočár (nejlépe uzamču, stačí nějaký držák k němuž ho přimknu), malý umyvadýlka případně stupátko ať nemusím dítě držet, přebalovák na záchodě nebo jiný prostor, kde můžu přebalit, prostor, kde můžu nakrmit dítě a ohřát jídlo, vstřícné lektorky, že bude hodina odsýpat a budu mít při odchodu pocit, že jsme něco dělali (Nerozplizne se program v tlachání o čemkoliv. Jdu tam kvůli dítěti a chci s ním něco dělat. Pěti případně destiminutovce na závěr lekce, kdy si děti volně hrají, se nebráním, ale nemám ráda, když se to rozjede od začátku.) , koše na tříděný odpad, toaleták a mýdlo na záchodě, čisté koberce a vůbec pocit, že je tam čisto, nerozbité hračky, dostatečné osvětlení, kromě pravidelného programu i sezonní záležitosti (jarní, vánoční a jiné příležitostné dílničky, pálení čarodějnic, prostě akce, co souvisí s koloběhem roku)

PŘÍLOHA P II: INFORMANT 2

Co očekávám od mateřského centra: - Funkční a přehledné webové stránky. - Možnost zavolat či kontaktovat kompetentní osobu emailem. - Místo pro kočárky. - Hlídaná šatna či zamykací skříňky. - Erární přezůvky. - Čisté WC a místo na přebalování menších dětí. - Místo kde si mohu pro děti ohřát přinesené jídlo. - Aby se nechodilo v botech do prostor, kam se mohou dostat malé děti. - Pomůcky pro kojení (kojící polštáře apod.). - Kurzy do kterých mohu zapsat starší dítě (které je předškolního věku) bez doprovodu rodičů. - Možnost ponechat starší dítě v hlídacím kroužku, ale moci si v jiné místnosti pracovat se svým notebookem na svých pracovních záležitostech. - Více aktivit pro matky. - Otevřenost pro návrhy a nápady občanů bydlících v místě působení MC.

PŘÍLOHA P III: INFORMANT 3

Od kvalitního mateřského centra bych očekávala vstřícný a profesionální personál - uvede, poradí, uklidní, seznámí, dodá odvalu nováčkům. Bude vést kroužky a aktivity nenásilně, ale přitom nedovolí, aby byl program nekoncepční a rozplizlý. Chtěla bych dostatek aktivit jak pro matky, tak pro děti. Čisté a udržované prostředí (ne přímo vyleštěné desinfekcí, ale rozumně). Většina center se zaměřuje na aktivity pro děti, ale myslím, že je pro matky a jejich psychickou pohodu důležité mít možnost něco nového se naučit v přítomnosti svých dětí (např. šicí kurzy, kde může mít matka děti v herně nadohled). Aktivity různého typu, hudební, pohybové, kreativní, vzdělávací. V rodinném centru nesmí chybět zázemí pro přípravu/ohřátí jídla, uvaření čaje, jídelní židličky apod. prostor pro přebalování a ideálně i tiché místo pro klidné nakojení a odpočinek malých miminek.

PŘÍLOHA P IV: INFORMANT 4

Co očekávám od dobrého mateřského centra

Od mateřského centra očekávám především to, že bude v blízkosti mého bydliště, abych nemusela hledat to jediné dobré na druhém konci města. Prostředí nemusí být vůbec luxusní, ani zářit novotou, ale maminky rychle vycítí, kde se dělají věci s láskou a péčí o děti. Vůbec nejlépe se pak cítím tam, kde si lidé dobrovolně pomáhají, sdílejí své prožitky, znalosti i věci. Proto bych upřednostnila takové aktivity, které budou dělat maminky (sic odrostlých dětí) pro maminky místo profesionálních lektorů. Samozřejmě vyhledáváme především aktivity, při kterých můžu mít dítě stále u sebe, ale pokud by byla možnost hlídání v těsné blízkosti, maminky by mohly věnovat chvíli jen samy sobě s klidným vědomím, že jsou kdykoliv k dispozici své ratolesti.

Z aktivit upřednostňujeme takové, které vedou k rozvoji dítěte, a to na praktické i teoretické bázi. Chybět by tedy neměly přednášky a diskuze na aktuální témata ohledně psychomotorického vývoje, vzdělávání, výživy atd. Kromě klasických nabídek cvičení a kurzů považuji za naprosto zásadní vytvořit zázemí pro maminky v nesnázích v podobě kontaktních skupin – od maminek nejmenších miminek, které mají často potíže se sžíváním a novým režimem, až po maminky v těžké životní situaci, které potřebují sdílet své starosti a získat praktické rady. Pro maminky, které plánují návrat do pracovního procesu, by měly být samozřejmostí kurzy psaní životopisů, psychologická poradna apod.

Mateřské centrum by totiž podle mého názoru nemělo být jen dětskou herničkou, kam si jdu zacvičit a popovídat s ostatními maminkami. Především by mělo plnit funkci sociálního zázemí a vzdělávacího prostoru, kde se budou ženy cítit hrdě ve své roli matek.

PŘÍLOHA P V: INFORMANT 5

Očekávám kvalitní služby pro děti, ale i pro rodiče. Ráda se synem zajdu na dopolední program, kde se cvičí, hraje se na hudební nástroje, tancuje se, zpívá. Láká mě ale navštěvovat i nějaké semináře, vzdělávání, to v mateřských centrech hodně chybí. Kvalitní mateřské centrum by mělo mít v programu velkou škálu aktivit pro matky. Cvičení se ještě občas objevuje, s ručními pracemi je to horší, sem tam nějaký kurz, ale nic dlouhodobého. Důležité je taky dobré zázemí, hezký prostor, přebalovák, kuchyňka, prostě všechno, abych mohla obsloužit malého, ale třeba i uvařit kafe sobě, abych tam prostě mohla strávit celé dopoledne.

PŘÍLOHA P VI: INFORMANT 6

Do mateřského centra jsem začala docházet, když byly synovi cca 4 měsíce. Cítila jsem osamocení a potřebovala jsem kontakt s ostatními lidmi. Docházím tam tedy už rok a půl. Toto centrum je nejbližší našemu bytu a vybrala jsem si ho, protože nabízelo dopolední cvičení pro ženy, přičemž děti si v téže místnosti hrají. To je pro mě záruka dobrého centra. Nevím, proč bych si měla připlácet další peníze za hlídání a proč by nemohl být syn s námi. Je tam kupa hraček, vydrží si hodinku pohrát, pokud má špatný den, můžu ho kdykoliv pochovat. Navíc ještě nemám na to, abych ho nechala hlídat někým cizím. Dál je pro mě důležité, aby centrum nabízelo dobré cvičení se zpíváním pro děti za rozumnou cenu, abych si mohla lekce nahradit, kdyby byl syn nemocný. Neméně důležitý je přístup zaměstnanců. Někdy je znát, že jste pro ně jen ty peníze, které jim dáváte, a to není nic pro mě.

PŘÍLOHA P VII: INFORMANT 7

Očekávám volný prostor, kde si děti od narození mohou spolu hrát a matky mohou sdílet vše - a to ať už věci týkající se těhotenství, mateřství, výchovy, ale všeho, co je zajímavé. Tak bych očekávala přednášky na zajímavá témata.

PŘÍLOHA P VIII: INFORMANT 8

Kvalitní mateřské centrum - jasně stanovený program ve smyslu, kdy - co - pro koho (hodiny/ aktivita/ věk); vyvěšený na netu nejlépe; při velkém zájmu registrovatelný; přiměřené ceny; za kvalitnější/ náročnější programy více; jen návštěva nebo jednoduché/ krátké méně; variabilita programů - ne pro všechny děti je vhodná celá hodina. Malé zázemí, alespoň v určité hodiny, možnost ohřát jídlo, nebo varná konvice, stolky pro maminky, stolky pro děti; mírně zpoplatněné nebo členský poplatek, aby se nezneužívalo. Preferovala bych programy placené od lekce, s rezervací den/ dva předem, případně volné před paušální půlroční platbou, bonusem je samozřejmě dostupnost, případně možnost parkování. Komunitní akce, bazárky, dobročinné akce, ekopřístup vítán. A nejspíš je to celé o lidech a možnostech.

PŘÍLOHA P IX: INFORMANT 9

Od kvalitního mateřského centra očekávám především zajímavou nabídku programů. Vzhledem k tomu, že klasické cvičení apod. lze najít již ve všech takovýchto centrech, osloví mě spíše centrum s originálnější nabídkou, např. konkrétněji zaměřenými programy - motessori, waldorfská pedagogika, keramika....Ovšem jako ve všem - vše stojí a padá na lidech, takže kvalitní, vstřícný a vzdělaný personál by měl být samozřejmostí. Z praktické stránky by nemělo chybět zázemí pro novorozence - prostorné místo pro přebalování, soukromí na kojení, pro starší děti pak prostory uzpůsobené jejich velikosti a schopnostech, aby mohly fungovat pokud možno bez pomoci - toalety, stravovací koutek, šatny. Kvalitní a především neznečištěné a nezávadné hračky by neměly chybět. Celkový dobrý dojem také dokreslují přehledné a především fungující webové stránky. Bohužel na tato mateřská centra často zapomínají a stránky vypadají neprofesionálně a často i s nefunkčními přihlašovacími systémy apod.